

Dnevi ZIFF

Odlična FF

Odlični znanstvenoraziskovalni dosežki
raziskovalk in raziskovalcev FF UL v letu
2024/25

FF

UNIVERZA V LJUBLJANI
Filozofska fakulteta

**Odlična FF – Odlični
znanstvenoraziskovalni dosežki
raziskovalk in raziskovalcev FF UL
v letu 2024/2025**

Uredila: Sašo Jerše in Ema Karo

Prelom: Petra Jerič Škrbec

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič,
rektor Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete
Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar,
dekanja Filozofske fakultete

Ljubljana, 2026

Publikacija je brezplačna.

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto
dostopna na <https://ebooks.uni-lj.si/zalozbaul/>
DOI: 10.4312/9789612977849

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 269916163

ISBN 978-961-297-784-9 (PDF)

FF

UNIVERZA V LJUBLJANI
Filozofska fakulteta

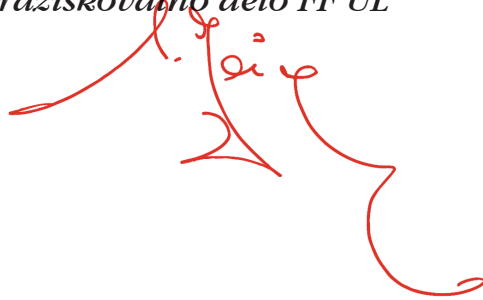
bellum, i n FF UL

Vojna se ne začne, ko pade prvi strel. Vojna se začne, ko se začne na prvi strel pripravljati, o njem govoriti in si ga še prej zamišljati. Ni le dejanje dejanje, tudi beseda je dejanje, tudi misel je dejanje.

Prva naloga humanistike in družboslovja je, da misli misel, da misli dejanje kot misel, da dejanje misli. In da odvrne, zlomi misel na vojno. To mora biti njeno prvo dejanje.

Sašo Jerše

*prodekan za doktorski študij in
znanstvenoraziskovalno delo FF UL*

A red handwritten signature, likely of Sašo Jerše, written in a cursive style. The signature is positioned below the printed name and title.

Za novo staro humanistiko

Zdi se, da humanistika iz dneva v dan izgublja. Z vzponom svetovnega spleta in digitalizacije je najprej izgubila svoj primat nad vednostjo. Podoba znanstvenika, ki na pamet recitira Homerjeva epa, pozna kataloške številke vseh Michelangelovih del, ali našteje avtoje, naslove in leto izdaje vseh monografij na svojem raziskovalnem področju, je že dolgo preteklost. Tako kot je Sokrat svaril, da bodo knjige polenile spomin, nam danes pametne naprave dajejo občutek, da je vsa vednost tega sveta na dosegu prsta. Ta občutek je seveda lažen, a tisti, ki tega ne vedo, veselo vzklikajo, da humanističnega znanja nihče več ne potrebuje.

Nedavno je generativna umetna inteligenca humanistiki vzela tudi njene veščine. Nevronske mreže brez prestanka prevajajo, pišejo, sestavljajo argumente, analizirajo besedila in druge kulturne kode, obdelujejo podatke, prečesavajo znanstveno literaturo. Tako se številni sprašujejo, zakaj bi se leta in leta učili nečesa, kar bo vsaka naprava z dostopom do spleta opravila hitreje in brez vsakega truda. Ali bo temu res tako, ne ve nihče, a kdor verjame, ta verjame.

Nič bolje ne kaže kritičnemu mišljenju, tej večni mantri vseh zagovornikov humanistike. Ugrabili so ga vplivneži na podkastih, družbenih omrežjih in digitalnih platformah, ki univerzo razglašajo za glasnico ideološkega enoumja, kolaborantko multikulturnih zarot in sovražnico svobode govora. Kdor želi misliti resnično kritično, pravijo, naj se naroči na njihov kanal. Da so tudi te obljube prazne, vedo predvsem tisti, ki so se kritičnega mišljenja že naučili. Kdor se ga ni, jim zaupa.

Ko tako gledam, kaj vse se o humanistiki govori in piše, me ne preseneča, da je njena javna podoba načeta, da je zanimanja za zgodovino, jezike ali kulturo vse manj in da se univerze soočajo z manjšim vpisom, finančnimi in političnimi pritiski. A ko se zazrem v njeno dolgo zgodovino, vidim, da je že nešteto krat prebrodila podobne krize in iz vsake izšla še močnejša. Vsakič drugačna in nova, pa vendar enaka in neuničljiva, kot ta večna uganka, ki ji pravimo človeška narava, *humanitas*.

Kaj nam pravi njena zgodba? Pravi, da vsaka kriza prinese nova znanja, vednosti in veščine. Da vsaka kriza spremeni načine razmišljanja, sklepanja in mišljenja. In da se svet nenehno spreminja, z njim pa tudi družba in humanistika. Pokaže pa tudi, da se v jedru humanistike skriva večna in trmasta želja razumeti, kaj sploh je človek, zakaj ljubi in občuduje, kako naj živi in kako naj pogleda smrti v oči. Na ta vprašanja so humanisti odgovarjali vsakič drugače, z novimi pogledi, znanji, veščinami in tehnologijami. Pa vendar so se vedno znova, pogumno in brez strahu spoprijeli z istimi težkimi, neskončnimi, večnimi vprašanji.

Zato me prihodnost humanistike ne skrbi. Nobena pametna naprava ne bo pojasnila smisla življenja. Noben teoretik zarote ne bo olajšal bolečine ob izgubi

bližnjega. In nobena umetna inteligenca nas ne bo naučila, kako biti dober, pravičen in ljubeč človek. Ko pa se bodo pod težo prenapihnenih obljub o zmogljivosti umetne inteligence sesuli finančni trgi, ko se bodo teorije zarot izpele in ko bo svetovni splet preplavila nepregledna gmota informacij, bo na tem pogorišču še vedno stal človek, ki se sprašuje, kdo je in kam gre. In tako kot danes z veseljem v predavalnico povabimo študente ter z njimi začnemo pogovor, ga bo humanistika, kot ničkolikokrat prej, sprejela z odprtimi rokami. Pokazala mu bo, da v svojem spraševanju nikoli ni bil sam, in ga povabila, da skupaj iščeta odgovore.

Temu humanističnemu spraševanju in raziskovanju nihče ne more ubežati. Ni človeka, ki se ob pristnem stiku z lastno končnostjo ne bi vprašal o smislu življenja. Ni ga, ki se ga ne bi dotaknilo kakšno likovno, literarno ali glasbeno delo. Kdor na lastni koži izkusi nepravичnost, se ne more izogniti spraševanju o dobrem in slabem. Močan argument, nova ideja, ali drugačen pogled človeka neizogibno spodbudijo, da se zazre vase, v svoja prepričanja in občutja. In kdor vsaj za hip začuti strast do branja, pisanja, razmišljanja ali raziskovanja, ve, da človek pristno in iskreno živi ravno v tem spraševanju. Ker smo ljudje, je humanistika naša eksistencialna potreba in tej potrebi mora ostati večno zvesta.

Blaž Zabel

Prejemnik Šumijevega priznanja za obetavne raziskovalce na začetku kariere
za leto 2025

3.03 – Medicina – Nevrobiologija

Tisa Frelih, Andraž Matkovič, Tjaša Mlinarič, Jurij Bon
in Grega Repovš

Objava izvirnega znanstvenega članka »Modulation of aperiodic EEG activity provides sensitive index of cognitive state changes during working memory task« (Modulacija aperiodne EEG aktivnosti kot občutljiv kazalnik sprememb kognitivnega stanja med nalogo delovnega spomina)

Oddelek za psihologijo

Programska skupina *Fiziološki mehanizmi nevroloških motenj in bolezni* (P3-0338),
vodja na UL FF Grega Repovš, vodja Simon Podnar (UL MF)

Prispevek predstavlja pomemben znanstveni dosežek na področju kognitivne nevroznanosti in elektroencefalografije (EEG), saj sistematično preučuje vlogo aperiodične komponente EEG signala (t. i. 1/f aktivnost) pri spremljanju sprememb kognitivnega stanja med izvajanjem naloge delovnega spomina. Avtorji z uporabo sodobnih metod razgradnje spektra EEG signala jasno pokažejo, da aperiodična aktivnost ni zgolj statično ozadje oscilatorne možganske dinamike, temveč se dinamično in zanesljivo modulira v odvisnosti od zahtev naloge, faze obdelave informacij in vedenjske uspešnosti posameznika. Raziskava temelji na natančno zasnovanem eksperimentalnem protokolu in napredni analizi podatkov, ki omogoča ločeno obravnavo periodičnih (oscilatornih) in aperiodičnih komponent EEG signala. Ključni rezultat študije je ugotovitev, da spremembe v strmini aperiodičnega spektra predstavljajo posebej občutljiv kazalnik prehodov med različnimi kognitivnimi stanji ter pomembno prispevajo k razlagi sprememb v klasično interpretiranih frekvenčnih pasovih. S tem se delo neposredno spopada z aktualnimi metodološkimi izzivi na področju EEG raziskav in opozarja na nevarnost napačne interpretacije časovno-frekvenčnih analiz, če aperiodična komponenta ni ustrezno upoštevana. Pomen prispevka je večplasten. Na teoretični ravni pogloblja razumevanje nevrofizioloških mehanizmov kognitivnega napora in delovnega spomina. Na metodološki ravni postavlja nove standarde za analizo EEG podatkov ter spodbuja širšo uporabo parametričnih pristopov, ki omogočajo natančnejšo interpretacijo nevralnih signalov. Na aplikativni ravni pa rezultati odpirajo možnosti za uporabo aperiodičnih EEG kazalnikov v klinični nevroznanosti in kognitivni diagnostiki.

FRELIH, Tisa, MATKOVIČ, Andraž, MLINARIČ, Tjaša, BON, Jurij, REPOVŠ, Grega. Modulation of aperiodic EEG activity provides sensitive index of cognitive state changes during working memory task. *eLife*. 2025, cop. 2024, vol. 13, [article no.] rp101071, 40 str., ilustr. ISSN 2050-084X. <https://elifesciences.org/articles/101071>, DOI: 10.7554/eLife.101071.4. [COBISS.SI-ID 257996547].

Lucie Berkovitch, Jure Demšar, Aleksij Kraljič,
Andraž Matkovič in Grega Repovš

Objava izvirnega znanstvenega članka »A common symptom geometry of mood improvement under sertraline and placebo associated with distinct neural patterns« (Skupna geometrija simptomov izboljšanja razpoloženja pri sertralinu in placebo, odražena v različnih nevralnih vzorcih)

Oddelek za psihologijo

Programska skupina *Fiziološki mehanizmi nevroloških motenj in bolezni* (P3-0338),
vodja na UL FF Grega Repovš, vodja Simon Podnar (UL MF)

Članek predstavlja pomemben znanstveni prispevek na področju raziskovanja mehanizmov izboljšanja razpoloženja pri veliki depresivni motnji ter presega tradicionalne pristope k vrednotenju učinkovitosti antidepressivnega zdravljenja. Avtorji z uporabo podatkov iz obsežne, randomizirane in s placebo kontrolirane študije EMBARC uvedejo podatkovno vodeno analizo simptomov, ki omogoča identifikacijo skupne geometrije kliničnega izboljšanja pri bolnikih, zdravljenih s sertralinom ali placebo. S pomočjo analize glavnih komponent na ravni posameznih postavk več kliničnih lestvic oblikujejo enodimenzionalno mero izboljšanja, ki bolje zajame heterogenost kliničnega odziva kot klasični globalni kazalniki. Ključni znanstveni prispevek raziskave je ugotovitev, da sertralin in placebo vodita do kvalitativno podobnega profila simptomatskega izboljšanja, ki pa se razlikuje v intenziteti. Ta rezultat prispeva k boljšemu razumevanju razmerja med farmakološkim učinkom in placebo odzivom ter kaže, da izboljšanje razpoloženja poteka vzdolž skupnih dimenzij simptomov. Nadalje študija pokaže, da so osnovni nevronske korelati izboljšanja specifični za zdravljenje s sertralinom: začetna globalna možganska povezanost v mirovanju pomembno napoveduje klinično izboljšanje le v farmakološki skupini, ne pa tudi pri placebo. S tem delo jasno loči nevronske mehanizme farmakološko pogojenega izboljšanja od nespecifičnih učinkov. Pomen prispevka je izrazit tako na metodološki kot na konceptualni ravni. Raziskava uvaja napreden analitični okvir za kartiranje razmerij med možgansko povezljivostjo in kliničnimi spremembami, hkrati pa prispeva k razvoju personalizirane psihiatrije z identifikacijo nevronskega kazalnika, ki bi lahko v prihodnje pomagali pri izbiri ustreznega zdravljenja.

BERKOVITCH, Lucie, DEMŠAR, Jure, KRALJIČ, Aleksij, MATKOVIČ, Andraž, REPOVŠ, Grega, et al. A common symptom geometry of mood improvement under sertraline and placebo associated with distinct neural patterns. *Psychological medicine*. 2025, vol. 55, [article no.] e185, 14 str., ilustr. ISSN 14698978. <https://www.cambridge.org/core/journals/psychological-medicine/article/common-symptom-geometry-of-mood-improvement-under-sertraline-and-placebo-associated-with-distinct-neural-patterns/BAA1B2C30EFA60408D8C7CD634815956>, DOI: 10.1017/S0033291725100962. [COBISS.SI-ID 258349315].

5.01 – Družboslovje – Vzgoja in izobraževanje

Danijela Makovec Radovan in Marko Radovan

Izdaja znanstvene monografije *Navigating the future of vocational education and training: the hybrid horizon* (Usmerjanje prihodnosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja: hibridni horizont)

Oddelek za pedagogiko in andragogiko

Programska skupina Pedagoško-andragoške raziskave – Učenje in izobraževanje za kakovostno življenje v skupnosti (P5-0174), vodja Jasna Mažgon

V znanstveni monografiji *Navigating the Future of Vocational Education and Training: The Hybrid Horizon* avtorja sistematično analizirata redefiniranje poklicnega izobraževanja v postdigitalni dobi. Delo se ne omejuje zgolj na opise tehnoloških rešitev, temveč s holističnim pristopom raziskuje presečišče med digitalno transformacijo in tradicionalnimi izobraževalnimi modeli. Avtorja skozi analizo pojasnjujeta termine, kot so kombinirano, hibridno in spletno učenje, ter jih umeščata v kontekst sodobnih izobraževalnih politik. Osrednji prispevek dela sloni na empirično podprti sintezi teorije in prakse. Raziskava kritično obravnava vpliv tehnološko podprtega učenja na kognitivne in afektivne procese učečih se. Avtorja dokazujeta, da ustrezna integracija digitalnih orodij ne izboljšuje le dostopnosti, temveč pri učečih se spodbuja učni angažma in pozitivno vpliva na doseganje učnih ciljev. Poleg pedagoških vidikov avtorja v monografiji obravnavata institucionalne izzive: vprašanje pedagoške avtonomije, upravljanje z delovno obremenitvijo učiteljev ter nujnost razvoja digitalnih kompetenc pri učiteljih in učečih se. S tem delo zapolnjuje vrzel v literaturi, ki pogosto spregleda sistemske in organizacijske ovire pri uvajanju inovacij. Znanstvena monografija izkazuje izjemno stopnjo aktualnosti in širše družbene relevantnosti, saj v obdobju intenzivne digitalizacije vzpostavlja nujen teoretični okvir za celovito posodobitev poklicnega izobraževanja. To ne predstavlja le pedagoškega izziva, temveč je ključnega pomena za zagotavljanje celovite poklicne usposobljenosti učečih se, obenem pa je vzvod za vzpostavljanje visoke stopnje inkluzivnosti. Vrhunskost dosežka se zrcali v njegovi izraziti interdisciplinarnosti, saj raziskava na metodološko inovativen način sintetizira spoznanja s področij pedagogike, informacijsko-komunikacijskih tehnologij ter pedagoške psihologije. To omogoča večdimenzionalen vpogled v transformacijo izobraževalnih procesov, ki ga dopolnjuje izjemna aplikativna vrednost dela. Kljub visoki znanstveni ravni lahko namreč monografija deluje tudi kot operativni načrt (roadmap) za snovalce politik in odločevalce, s čimer demonstrira učinkovit prenos teoretičnih spoznanj v sistemske rešitve in v neposredno pedagoško prakso.

MAKOVEC RADOVAN, Danijela, RADOVAN, Marko. *Navigating the future of vocational education and training : the hybrid horizon*. 1. izd. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2025. 123 str., ilustr. ISBN 978-1-0364-5697-9. [COBISS.SI-ID 252971011].

5.01.02 – Družboslovje – Andragogika

Objava izvirnega znanstvenega članka »Global and European adult education policies in times of crisis: between shifts in normativity and epistemological continuity« (Globalne in evropske politike izobraževanja odraslih v času kriz: med spremembami normativnosti in epistemološko kontinuiteto)

Oddelek za pedagogiko in andragogiko

Programska skupina Pedagoško-andragoške raziskave – Učenje in izobraževanje za kakovostno življenje v skupnosti (P5-0174), vodja Jasna Mažgon

Vloga mednarodnih organizacij pri oblikovanju globalne izobraževalne politike je bila v 21. stoletju na področju izobraževanja (odraslih) deležna velike pozornosti. Večina raziskovalcev je poudarila, da Evropska unija (EU) krepi predvsem ekonomske, instrumentalne in poklicno usmerjene perspektive izobraževanja odraslih in da tudi politike UNESCO vse bolj prežema tehnokratsko-racionalistična in ekonomsko-utilitarna svetovnonazorska usmeritev. A nekatere študije so v kontekstu družbenih kriz prav tako pokazale, da so se zaradi pandemije COVID-19 kot »eksogenega šoka« politične agende mednarodnih organizacij in držav članic odzvale na nove problematizacije prihodnosti izobraževanja ter pristopile k spodbujanju sprememb politik. V tem kontekstu študija preučuje morebitne premike v epistemoloških in normativnih idejah evropskih in globalnih politik izobraževanja odraslih v zadnjem desetletju, ki je zaznamovano z globalno finančno krizo ter pandemijo COVID-19, pri čemer se teoretsko opira na epistemološki okvir, ki sta ga razvila Bagnall in Hodge, metodološko pa izhaja iz metode analize dokumentov. Ugotovitve študije kažejo na premike v zaželenih normativnih ciljih, ki naj bi jih izobraževanje odraslih izpolnjevalo v družbi, med analiziranimi evropskimi (EU) in globalnimi (UNESCO) politikami izobraževanja odraslih, hkrati pa na nespremenjene epistemologije v zadnjem desetletju. V evropskih politikah tako še naprej prevladuje »instrumentalna« epistemologija, medtem ko v globalnih politikah »razvojna«, »emancipatorna« in »instrumentalna« epistemologija še vedno sobivajo in med seboj tekmujejo. Študija je pomembna, ker pokaže, da je pandemija COVID-19 kot eksogeni šok povzročila spremembe v nekaterih normativnih zavezah, ki so prevladovale v zadnjem desetletju, tj. premik od osredotočenosti na poklicne spretnosti k širšemu naboru življenjskih spretnosti – digitalnih in zelenih – v evropskih politikah ter premik od humanistične in demokratične usmeritve vseživljenjskega učenja k razumevanju vseživljenjskega učenja kot sredstva za doseganje zelenih, digitalnih, gospodarskih in vključujočih družbenih sprememb v globalnih poli-

tikah; vendar so epistemološki temelji analiziranih evropskih in globalnih politik izobraževanja odraslih ostali nespremenjeni. Članek je bil objavljen v odprtem dostopu v eni najbolj uveljavljenih revij na področju izobraževanja odraslih v mednarodnem merilu, to je v reviji *International Journal of Lifelong Education*.

MIKULEC, Borut. Global and European adult education policies in times of crisis : between shifts in normativity and epistemological continuity. *International journal of lifelong education*. 2025, str. 1-16, ilustr. ISSN 0260-1370. DOI: 10.1080/02601370.2025.2486812. [COBISS.SI-ID 238164995].

Barbara Samaluk

Objava izvirnega znanstvenega članka »Intersectional inequalities in (trans)national education-to-work transitions: the case of becoming welfare professionals« (Interseksijske neenakosti v (trans)nacionalnih prehodih iz izobraževanja v delo: primer poti do poklica socialnega delavca)

Oddelek za pedagogiko in andragogiko

Programska skupina Pedagoško-andragoške raziskave – Učenje in izobraževanje za kakovostno življenje v skupnosti (P5-0174), vodja Jasna Mažgon

Aiming for Skilled or Secure Employment – a Sisyphean Task? (Prizadevanje za kvalificirano in varno zaposlitev – Sizifovo delo?), št. pogodbe: ECF-2016-310, vodja projekta: Barbara Samaluk

Znanstveni članek »Intersectional inequalities in (trans)national education-to-work transitions: the case of becoming welfare professionals« je objavljen v reviji *International journal of lifelong education*, ki je uvrščena v Scopus (d) in se na seznamu mednarodnih baz podatkov uvršča v 1. četrtino revij, s faktorjem vpliva 1,9. V njem so predstavljeni izsledki kvalitativne raziskave, ki s pomočjo teorije življenjskega poteka proučuje interseksijske neenakosti na prehodu od izobraževanja na trg. Osredotoča se na generacije, ki so skušale vstopati v nacionalno regulirane poklice na področju vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva, v letih 2010–2020, ki so bila zelo zaznamovana z varčevalnimi ukrepi ter odsotnostjo integralno financiranih pripravniških shem. Analiza temelji na intervjujih s 66 osebami v različnih fazah prehoda od izobraževanja na trg dela, zaznamovanimi z različnimi socialnimi statusi, starostjo, spolom in migracijsko zgodovino. Ugotovitve kažejo, da se na prehodu od izobraževanja na trg dela prepletajo razredne, starostne in spolne neenakosti, ki vplivajo na prihodnje izobraževalne in poklicne izbire, omejujejo dostop do pomoči pri obvladovanju tveganj na prehodih ter povzročajo znatne zaostanke pri doseganju želenih, trajnih in varnih zaposlitev v dejavnosti. Prav tako vplivajo na izhodne strategije, ki se kažejo tudi v odhodu iz dejavnosti in izseljevanju. Obenem so izhodne strategije v obliki izseljevanja v druge države EU zaznamovane s prepletenimi razrednimi, migracijskimi in starostnimi neenakostmi, ki se potem odražajo tudi v znatnih migracijskih zaostankih, ki tako v tujini kot ob vrnitvi v Slovenijo povzročajo zamude pri doseganju ustrezno kvalificiranih delovnih mest in napredovanju ter posledične plačilne kazni. Z umestitvijo prehodov od izobraževanja na trg dela znotraj vseživljenjskega poteka članek ponuja inovativen in dinamičen pristop k proučevanju interseksijskih neenakosti v procesu prehoda,

ki presega statične in standardne kategorije razlik. Razkriva, kako se neenakosti v življenjskem poteku vztrajno akumulirajo ter kako se starost prepleta z drugimi podlagami (razred, spol in migracije) skozi čas, prostor in različna prehodna področja, kar ustvarja znatne razredne, spolne in/ali migracijske zaostanke ter vpliva na strategije spopadanja s tveganji na prehodih ter zmožnosti doseganja zaposlitvene in socialne varnosti ter želenih kariernih ciljev.

SAMALUK, Barbara. Intersectional inequalities in (trans)national education-to-work transitions : the case of becoming welfare professionals. *International journal of lifelong education*. April 2025, str. 1-16. ISSN 1464-519X. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02601370.2025.2489507#abstract>, DOI: 10.1080/02601370.2025.2489507. [COBISS.SI-ID 235888643].

5.03 – Družboslovje – Sociologija

Skupina izvirnih znanstvenih objav o sodobnih digitalnih tehnologijah kot novih oblikah družbenega delovanja in oblasti

Oddelek za sociologijo

Programska skupina *Problemi autonomije in identitet v času globalizacije* (P6-0194),
vodja Roman Kuhar

Raziskovalna skupina je pozornost posvečala kritični refleksiji o sodobnih digitalnih tehnologijah ter njihovih učinkih na družbo, znanje in razmerja moči. Izdali smo sklop treh izvirnih znanstvenih člankov, ki so vsi izšli v revijah prve četrtine in so klasificirani kot »izjemni znanstveni dosežki« (A«). Skupni imenovalec teh prispevkov je razumevanje tehnologije kot zgodovinsko in družbeno umeščenega procesa, ki ni nevtralen, temveč vedno odpira vprašanja epistemologije, odgovornosti in političnih učinkov. Primož Krašovec v članku »Deep learning as machine metis«, ki je izšel v reviji *AI & society: the journal of human and machine intelligence* (Springer), poglobi razumevanje umetne inteligence v okviru Leroi-Gourhanove »globoke zgodovine« razmerja med človeštvom in tehnikami. Pokaže, da globoko učenje presega tradicionalno pojmovanje tehnične inteligence kot hibridnega podaljška človeka in se kaže kot zametek avtonomne strojne inteligence, katere ključna značilnost je ustvarjalnost. To ustvarjalnost konceptualizira skozi antični pojem metis – zvito, polimorfno inteligenco, ki je fleksibilna in nepredvidljiva, a hkrati pogosto prinaša pristranskosti in sistemske probleme. Živa Kos (v soavtorstvu z Jasno Mažgon) v članku »The challenges of using large language models«, ki je izšel v reviji *Education Science* (MDPI), prej omenjena epistemološka vprašanja prenese v izobraževalni kontekst. Pilotna študija z magistrskimi študentkami in študenti sociologije pokaže, da so chatboti učinkoviti pri povzetkih in osnovni informaciji, vendar pogosto reproducirajo površnost, pristranskosti ali netočnosti zaradi načinov generiranja znanja in odvisnosti od nepreverjenih virov. Zato avtorici poudarita pomen vodenega, refleksivnega in hibridnega pristopa, ki AI orodja združuje z »globokim branjem« ter krepí kritične analitične kompetence. Rok Smrdelj (v soavtorstvu z Mojco Pajnik) v članku o hibridnem medijskem sistemu »Enhancing the hybrid media system model«, ki je izšel v reviji *European journal of communication* (Sage Publications), razpravo dodatno razširi z vprašanjem materialnih pogojev in struktur moči. Z uporabo kritične teorije pokaže, da digitalne tehnologije ne delujejo v vakuumu, temveč so vpete v neoliberalne družbene odnose, kjer dominantni akterji oblikujejo logiko hibridnega medijskega sistema. Model s tem postane bolj razlagalen tudi v primerih, ko digitalni mediji ne omogočajo emancipacije, temveč utrjujejo obstoječe hierarhije in podreditve.

KRAŠOVEC, Primož. Deep learning as machine metis. *AI & society : the journal of human and machine intelligence*. 2025, vol. , no. , str. 1-10. ISSN 0951-5666. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-025-02360-4>, DOI: 10.1007/s00146-025-02360-4. [COBISS.SI-ID 234340355].

KOS, Živa, MAŽGON, Jasna. The challenges of using large language models : balancing traditional learning methods with new technologies in the pedagogy of sociology. *Education sciences*. 2025, 15, [št.] 2, str. 1-17, ilustr. ISSN 2227-7102. <https://www.mdpi.com/2227-7102/15/2/191>, DOI: 10.3390/educsci15020191. [COBISS.SI-ID 225908995].

SMRDELJ, Rok, PAJNIK, Mojca. Enhancing the hybrid media system model : the role of critical theory in media and communication research. *European journal of communication*. 2025, vol. 40, no. 1, str. 55-69. ISSN 0267-3231. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/02673231241306249>, DOI: 10.1177/02673231241306249. [COBISS.SI-ID 222916611].

Uredništvo in avtorstvo v tematski številki znanstvene revije *Religions* »Religious Changes and Challenges in the Wake of Increasing Global Migration« (Verske spremembe in izzivi v luči naraščajoče globalne migracije)

Oddelek za sociologijo

Programska skupina *Problemi autonomije in identitet v času globalizacije* (P6-0194),
vodja Roman Kuhar

Anja Zalta in Primož Krašovec sta uredila posebno številko revije *Religions*, posvečeno religijskim spremembam in izzivom v času globalnih migracij. Izhodišče številke je spoznanje, da migracije preoblikujejo demografsko in religijsko podobo družb ter povečujejo pluralnost religijskih praks in diskurzov, s tem pa odpirajo vprašanja sobivanja, državnih politik sekularizma/laicizma ter novih konfliktov in prilagoditev znotraj religij in med religijskimi ter sekularnimi akterji. V posebni številki je šest članov in članic programske skupine P6-0194 objavilo izvirne znanstvene članke, ki so vsi klasificirani kot izjemni dosežki (A"). Živa Kos (v soavtorstvu z Veroniko Tašner) v članku »The Relationship Between Education and Religion in Slovenia in the Context of Increasing Cultural Diversity« analizira slovenske šole v kontekstu naraščajoče kulturne in religijske raznolikosti ter pokaže napetosti med načeloma pluralnosti in nevtralnosti v vsakdanji šolski praksi. Rok Smrdelj v članku »Simulating Agonism: How Anti-Gender Actors Represent Themselves as Legitimate Participants in Debates on Equality Politics« preuči, kako se antigender-ski akterji, pogosto povezani z verskimi institucijami, predstavljajo kot legitimni in »dialogu odprti« udeleženci razprav o enakosti, hkrati pa delujejo s pomočjo moralne panike in politike strahu. Damjan Mandelc v članku »Religion, Migration, and the Far-Right: How European Populism Frames Religious Pluralism« pokaže, kako populistična radikalna desnica v Sloveniji, Franciji in na Poljskem instrumentalizira krščanstvo kot identitetno orožje proti islamu in migracijam. Tjaša Učakar v članku »Securitization, Humanitarianism, and the Religious Dimension of European Migration Policy« analizira razvoj diskurza EU migracijske politike (1989–2024) ter pokaže, da se za humanitarnim jezikom ohranjajo logike varnostnega upravljanja in implicitno religijsko označevanje, zlasti islama, kot tveganja. Ana Ješe Perković v članku »Religious Pluralism and Identity Among Descendants of Bosnian Migrants in Slovenia« raziskuje religijsko identiteto potomcev bosanskih migrantov v Sloveniji ter pokaže, kako v izrazito sekularnem okolju preoblikujejo prakse in pripadnosti med generacijami. Primož Krašovec v članku »AI as a Buddhist Self-Overcoming Technique in Another Medium« razvije izvirno primerjavo med budističnim samopreseganjem in umetno inteligenco ter razmisli, ali bi lahko strojna inteligenca postala »tehnika samopreseganja« v drugem mediju.

KOS, Živa, TAŠNER, Veronika. The relationship between education and religion in Slovenia in the context of increasing cultural diversity : insights from a pilot study on the visibility of minority pupils. *Religions*. 2025, vol. 17, iss. 1, 27, str. 1-23. ISSN 2077-1444. <https://www.mdpi.com/2077-1444/17/1/27>, DOI: 10.3390/rel17010027. [COBISS.SI-ID 263999491].

SMRDELJ, Rok. Simulating agonism : how anti-gender actors represent themselves as legitimate participants in debates on equality politics. *Religions*. 2025, vol. 16, iss. 10, 1323, str. 1-17. ISSN 2077-1444. <https://www.mdpi.com/2077-1444/16/10/1323>, DOI: 10.3390/rel16101323. [COBISS.SI-ID 255087619].

MANDELIC, Damjan. Religion, migration, and the far-right : how European populism frames religious pluralism. *Religions*. 2025, vol. 16, iss. 9, 1192, str. 1-17. ISSN 2077-1444. <https://www.mdpi.com/2077-1444/16/9/1192>, DOI: 10.3390/rel16091192. [COBISS.SI-ID 250250499].

UČAKAR, Tjaša. Securitization, humanitarianism, and the religious dimension of European migration policy. *Religions*. 2025, vol. 16, iss. 9, 1190, str. 1-15. ISSN 2077-1444. <https://www.mdpi.com/2077-1444/16/9/1190>, DOI: 10.3390/rel16091190. [COBISS.SI-ID 250263043].

JEŠE PERKOVIĆ, Ana. Religious pluralism and identity among descendants of Bosnian migrants in Slovenia. *Religions*. 2025, vol. 16, iss. 7, 911, str. 1-18. ISSN 2077-1444. <https://www.mdpi.com/2077-1444/16/7/911>, DOI: 10.3390/rel16070911. [COBISS.SI-ID 243466755].

KRAŠOVEC, Primož. AI as a buddhist self-overcoming technique in another medium. *Religions*. 2025, vol. 16, iss. 6, 669, str. 1-14. ISSN 2077-1444. <https://www.mdpi.com/2077-1444/16/6/669>, DOI: 10.3390/rel16060669. [COBISS.SI-ID 238177027].

Rok Smrdelj in Roman Kuhar

Znanstvena monografija *Anti-Gender Mobilizations in Europe and the Feminist Response: Productive Resistance* (Anti-gender mobilizacije v Evropi in feministični odziv: produktivni odpor)

Oddelek za sociologijo

Programska skupina *Problemi avtonomije in identitet v času globalizacije* (P6-0194), vodja Roman Kuhar

FIERCE – *Feminist Movements for the Revitalisation of Democracy in Europe* (Feministična gibanja za revitalizacijo demokracije v Evropi), št. pogodbe: 101061748, vodja projekta na UL FF Roman Kuhar

Znanstvena monografija *Anti-Gender Mobilizations in Europe and the Feminist Response: Productive Resistance*, ki sta jo uredila Rok Smrdelj in Roman Kuhar ter je izšla pri založbi Palgrave Macmillan, prinaša celovit in primerjalni pregled antigenderskih mobilizacij v osmih evropskih državah – Italiji, Sloveniji, Franciji, Španiji, Turčiji, Poljski, Grčiji in na Danskem. V zadnjih letih so se ta gibanja v Evropi okrepila in konsolidirala, s čimer predstavljajo eno ključnih groženj napredku na področju politik enakosti. Knjiga sistematično analizira njihove osrednje akterje, strategije in diskurze ter pokaže, kako antigenderske mobilizacije uspešno vstopajo v politični mainstream, preoblikujejo javne razprave in pritiskajo na institucije, s čimer poskušajo omejevati ali razveljaviti dosežene pravice žensk ter LGBT+ skupnosti. Posebna dodana vrednost monografije je, da se ne ustavi pri analizi groženj, temveč v drugem delu pozornost preusmeri na odzive feminističnih in LGBT+ gibanj. Na podlagi intervjujev z aktivistkami in aktivisti iz vseh osmih držav knjiga identificira premik od defenzivnih reakcij k bolj strateški, ustvarjalni in dolgoročno usmerjeni odpornosti, ki jo avtorja monografije konceptualizirata kot »produktivni upor« (productive resistance). Ta koncept označuje prehod od zgolj zavračanja obtožb in obrambe obstoječih pravic k proaktivnemu oblikovanju novih družbenih realnosti, kjer odpor postane tudi prostor inovacije, gradnje koalicij in utrjevanja demokratičnih načel. Knjiga je nastala v okviru projekta FIERCE, financiranega iz programa EU Obzorje Evropa objavljena je bila v odprtem dostopu in je do konca leta 2025 zabeležila že več kot 23.000 prenosov e-knjige.

SMRDELJ, Rok (urednik), KUHAR, Roman (urednik). *Anti-gender mobilizations in Europe and the feminist response : productive resistance*. Cham: Palgrave Macmillan, cop. 2025. XVII, 284 str. Palgrave studies in European political sociology (Print). ISBN 978-3-031-87692-9. ISSN 2946-6016. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-87693-6>, DOI: 10.1007/978-3-031-87693-6. [COBISS.SI-ID 245315587].

5.09 – Družboslovje – Psihologija

Gaja Zager Kocjan, Andreja Avsec, Vesna Buško in Gregor Sočan

Objava izvirnega znanstvenega članka »State conscientiousness and perceptions of duties and intellectual demands in daily life: a continuous-time modeling approach. Personality and individual differences« (Vestnost kot stanje ter zaznave dolžnosti in intelektualnih zahtev v vsakdanjem življenju: pristop modeliranja v zveznem času)

Oddelek za psihologijo

Programska skupina *Psihološki in nevroznanstveni vidiki kognicije* (P5-0110), vodja Anja Podlesek in programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

Znanstveni članek, objavljen v ugledni mednarodni reviji *Personality and Individual Differences*, je pomemben empirični in metodološki prispevek k sodobnemu raziskovanju osebnosti. Študija se osredotoča na dinamične odnose med trenutnimi stanji vestnosti ter subjektivnimi zaznavami situacij v vsakdanjem življenju, s posebnim poudarkom na zaznanih dolžnostih in intelektualnih zahtevah. Raziskava temelji na metodi vzorčenja izkušenj (angl. experience sampling method – ESM), v okviru katere je 185 študentov v enem tednu petkrat dnevno poročalo o svojih trenutnih osebnostnih stanjih in značilnostih situacij, v katerih so se znašli. Obsežen nabor meritev nam je omogočil uporabo strukturnega modeliranja v zveznem času, s katerim raziskava presega statične analitične pristope ter omogoča preučevanje časovno zamaknjenih oziroma navzkrižnih učinkov med spremenljivkami. Rezultati kažejo, da so zaznane dolžnosti in intelektualne zahteve sočasno pozitivno povezane z višjo trenutno vestnostjo, hkrati pa razkrivajo pomembne negativne navzkrižne učinke skozi čas. Višja trenutna vestnost napoveduje kasnejše zmanjšanje zaznanih dolžnosti, medtem ko višje zaznane intelektualne zahteve napovedujejo kasnejše znižanje vestnosti, kar kaže na omejitve samoregulacijskih virov v vsakdanjem delovanju. Ti izsledki pomembno prispevajo k razumevanju tega, kako posamezniki uravnavajo vedenje v zahtevnih situacijah ter kako se osebnostna stanja in situacijske zaznave medsebojno oblikujejo. Pomen raziskave je v njenem teoretskem, metodološkem in empiričnem prispevku. Članek se umešča v okvir sodobnih dinamičnih pristopov k raziskovanju osebnosti ter jih empirično preverja v vsakdanjem kontekstu, uvaja napredne analitične pristope na področje psihologije osebnosti ter ponuja vpogled v vsakdanje procese samoregulacije.

ZAGER KOCJAN, Gaja, AVSEC, Andreja, BUŠKO, Vesna, SOČAN, Gregor. State conscientiousness and perceptions of duties and intellectual demands in daily life : a continuous-time modeling approach. *Personality and individual differences*. 2025, vol. 236, [article no.] 113030, str. 1-7, tabele, graf. prikazi. ISSN 1873-3549. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191886924004902?via%3Dihub>, DOI: 10.1016/j.paid.2024.113030. [COBISS.SI-ID 222083587].

Alenka Gril, Anja Podlesek, Luka Komidar, Alenka Kavčič, Katja Depolli Steiner, Sonja Pečjak, Tina Pirc, Melita Puklek Levpušček, Bojana Boh Podgornik, Aleš Hladnik, Ciril Bohak, Matevž Pesek, Žiga Lesar, Matija Marolt in Cirila Peklaj

Objava izvirnega znanstvenega članka »The impact of different types of self-regulation scaffolds on learning science with hypermedia. Computers in human behavior« (Vpliv različnih vrst podpore za samoregulacijo na učenje naravoslovja s hipermediji)

Oddelek za psihologijo

Programska skupina *Psihološki in nevroznanstveni vidiki kognicije* (P5-0110), vodja Anja Podlesek

Raziskovalni projekt *Učinkovitost različnih vrst učnih opor pri samoregulaciji e-učenja* (J5-9437), vodja Cirila Peklaj

V članku je predstavljen eksperiment, v katerem smo preverjali, ali lahko samoregulacijske opore, načrtno dodane v učno gradivo, učencem učinkovito pomagajo pri samostojnem učenju s hipermedijo. V eksperimentu so sodelovali učenci 9. razreda ($N = 443$) v šolskem okolju. Sami so morali predelati snov, predstavljeno v enoti spletnega učbenika z naravoslovno vsebino. V to enoto smo vgradili različne vrste samoregulacijskih opor. Prva skupina učencev se je učila vsebino z vgrajenimi šestimi kognitivnimi oporami, druga s šestimi metakognitivnimi oporami, tretja s šestimi motivacijskimi oporami, četrta z 18 oporami vseh treh vrst (mešanimi oporami), peta z izbranimi šestimi mešanimi oporami, zadnja skupina pa se je vsebino učila z enoto brez vgrajenih opor. Rezultati so pokazali, da so največ znanja pridobili učenci, ki so se učili iz enot z dodanimi kognitivnimi in mešanimi oporami. Mnogo bolj kot učne opore pa so na učni rezultat v vseh skupinah vplivale individualne značilnosti učencev: učni uspeh, predznanje, motivacija za učenje snovi iz učne enote in učne strategije. Prednost raziskave je njena ekološka veljavnost, saj je bila izvedena v realni učni situaciji. Izvedba takih eksperimentov zahteva natančno načrtovanje in nadzorovanje, da izključimo vpliv nepredvidljivih dejavnikov, oblikujemo primerljive eksperimentalne skupine in vzpostavimo enake pogoje za učenje pri vseh učencih. Razvoj e-gradiva, programa za spremljanje učenja in merskih pripomočkov ter izvedba eksperimenta v naravnem okolju zahtevata interdisciplinarno sodelovanje. V raziskavi so sodelovali znanstveniki Univerze v Ljubljani s področja psihologije, naravoslovja in računalništva. Izvedeni eksperiment je omogočil celovit vpogled v to, kako lahko z različnimi vrstami učnih opor spodbujamo sa-

moregulacijsko učenje s hipermedijo. Razumevanje vpliva učnih opor in psiholoških procesov pri učenju s hipermedijo lahko pomembno prispeva k razvoju digitalnih učnih gradiv za učinkovito individualizirano, samoregulirano učenje. Raziskava pa je opozorila tudi na to, da moramo pri oblikovanju personaliziranih interaktivnih učnih gradiv poleg učinkovitosti posameznih vrst učnih opor upoštevati individualne značilnosti učencev. Dosežek je bil objavljen v vplivni mednarodni reviji *Computers in Human Behavior* (IF 8,9, citatni indeks 20,7) ter je leta 2025 prejel priznanje ARIS Odlični v znanosti s področja družboslovja in priznanje Univerze v Ljubljani za najodličnejši raziskovalni dosežek.

GRIL, Alenka, PODLESEK, Anja, KOMIDAR, Luka, KAVČIČ, Alenka, DEPOLLI STEINER, Katja, PEČJAK, Sonja, PIRC, Tina, PUKLEK LEVPUŠČEK, Melita, BOH PODGORNIK, Bojana, HLADNIK, Aleš, BOHAK, Ciril, PESEK, Matevž, LESAR, Žiga, MAROLT, Matija, PEKLAJ, Cirila. The impact of different types of self-regulation scaffolds on learning science with hypermedia. *Computers in human behavior*. [Online ed.]. Avg. 2025, vol. 169, str. 1-11, ilustr. ISSN 1873-7692. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0747563225001177?via%3Dihub>, DOI: 10.1016/j.chb.2025.108670. [COBISS.SI-ID 234838275].

Benjamin Gelbart, Tina Kavčič, Bojan Musil, Nejc Plohl
in Maja Zupančič

Objava izvirnega znanstvenega članka »The function of love: a signaling-to-alternatives account of the commitment device hypothesis« (Funkcija ljubezni: razlaga hipoteze o mehanizmu zavezanosti skozi signaliziranje alternativam)

Oddelek za psihologijo

Programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

Članek predstavlja ugotovitve niza medkulturnih raziskav, s katerimi smo preverjali hipotezi funkcije ljubezni v partnerskih odnosih in družbi: tradicionalna hipoteza predvideva, da ima ljubezen funkcijo krepiteve zavezanosti, ki stabilizira partnerske odnose tako, da osebo odvrča od iskanja drugih partnerjev; alternativna hipoteza pa predvideva, da izražanje partnerske ljubezni potencialnim drugim partnerjem neposredno sporoča, da oseba ni zainteresirana, in tako odvrča druge možne partnerje. V študijah 1 in 2 avtorji z rabo različnih merskih pripomočkov pri velikih vzorcih partnerjev pokažemo, da o višji ravni ljubezni poročajo osebe s partnerji, ki izražajo veliko zaželenih lastnosti v primerjavi z alternativnimi partnerji, ter da ljubezen ne znižuje negativnega učinka razpoložljivih alternativnih partnerjev na zadovoljstvo s partnerskim odnosom. V študiji 3 smo te ugotovitve podprli še z vzdolžnim pristopom. Osebe, ki so poročale o porastu razpoložljivosti možnih drugih partnerjev z bolj zaželenimi lastnostmi, kot jih ima njihov partner, so poročale tudi o upadu ljubezni. V študiji 4 smo pozitivno povezanost med ljubeznijo in »kakovostjo« partnerja v primerjavi z alternativnimi partnerji (izraženostjo zaželenih lastnosti pri partnerju v primerjavi z alternativnimi partnerji) odkrili v 44 državah z vseh celin. Te ugotovitve so skladne s predpostavko, da ljudje v ljubezni racionalno spremljajo kakovost partnerja v primerjavi z drugimi, ne spreminjajo pa svoje zaznave alternativ. V študiji 5 smo dodatno pokazali, da vedenjski izrazi ljubezni, ki drugim ljudem v večji meri pomenijo izražanje ljubezni osebe do partnerja, tudi bolj zmanjšajo privlačnost te osebe zanje in njihovo motivacijo, da bi »osvojili« to osebo. Rezultati podpirajo predpostavko, da ljubezen deluje kot mehanizem zavezanosti, in sicer tako, da zmanjšuje interes alternativnih partnerjev. Izsledki petih študij bolj podpirajo alternativno hipotezo kot tradicionalno hipotezo o funkciji ljubezni. Članek prinaša paradigmatski premik v razumevanju človekovega vedenja, z metodološkega vidika pa ga odlikujeta interdisciplinarnost in metodološka robustnost, saj hipoteze preverja v več študijah, vključno z obsežno medkulturno raziskavo. Predstavljena spoznanja osvetlujejo razumeva-

nje izrazov naklonjenosti med partnerji v javnosti ter ljubezni kot učinkovitega univerzalnega socialnega orodja, ki stabilizira družbene strukture.

GELBART, Benjamin, KAVČIČ, Tina, MUSIL, Bojan, PLOHL, Nejc, ZUPANČIČ, Maja, et al. The function of love : a signaling-to-alternatives account of the commitment device hypothesis. *Evolution and human behavior*. [Print ed.]. Mar. 2025, vol. 46, iss. 2, [article] no. 106672, str. 1-15, ilustr. ISSN 1090-5138. DOI: 10.1016/j.evolhumbehav.2025.106672. [COBISS.SI-ID 229171203].

Angela Sorgente, Margherita Lanz, Shikha Bhatia, Carla Crespo, Judit Dunai, Gabriela Fonseca, Žan Lep, Tamás Martos, Oana Negru-Subtirica, Alda Portugal, Mette Ranta, Ana Paula Relvas, Viola Sallay, Nidhi Singh, Ulrike Sirsch, Rimantas Vosylis, Maja Zupančič, Soyeon Shim in Joyce Serido

Objava izvirnega znanstvenega članka »Financial identity scale: testing the international validity of its variable-centered and person-centered models« (Lestvica finančne identitete: preverjanje mednarodne veljavnosti njenih na spremenljivko usmerjenih in na osebo usmerjenih modelov)

Oddelek za psihologijo

Programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

V članku predstavljamo oblikovanje in validacijo Lestvice finančne identitete (LFI), načine raziskovanja finančne identitete pri mednarodnem vzorcu mladih na prehodu v odraslost (N = 4960) iz 10 držav in posledice ugotovitev za razvoj finančne samozadostnosti. V sedmih državah smo dobro prilaganje modela podprli s štirimi notranje zanesljivimi dimenzijami (razpršena, privzeta, odložena, dosežena), v treh pa so se pokazala majhna odstopanja, ki jih je mogoče odpraviti z malenkostnim popravkom zapisa nekaterih postavk. Poleg dimenzionalnega pristopa smo z na osebo osredotočenim pristopom prepoznali štiri profile finančne identitete oziroma skupine mladih s podobnimi profili. Podprli smo tri skupine s profilom, prepoznanim v predhodnih študijah v ZDA. To so bili t. i. opredeljeni (dejavno vpleteni v upravljanje s financami v slogu, ki so ga sami odkrili kot ustreznega), sledilci (zanašajo se na pristop upravljanja s financami, ki so ga privzeli pri svojih starših) in tavajoči (preizkušajo različne pristope ravnanja s financami, vendar se ne odločijo za nobenega). Novoodkrita skupina pa si je delila neodločni profil, za katerega sta značilni zmerna raven opredelitve pri upravljanju s financami ter višja raven raziskovanja finančnih pristopov in razpršenosti (priložnostno raziskovanje ob odsotnosti opredelitev). Slednji profil kaže, da se mladi zanašajo na slog finančnega upravljanja svojih staršev ob sočasnem raziskovanju alternativ. Najobsežnejša je bila skupina sledilcev, najmanj mladih pa je izražalo neodločni profil. Skupine z različnimi profili so se med seboj značilno razlikovale po subjektivnem finančnem blagostanju in zadovoljstvu s svojim življenjem. Ugotovitve osvetljujejo pomembnost razvoja finančne identitete na prehodu v odraslost, ki ima posledice za finančno blagostanje in življenjsko zadovoljstvo mladih (o najvišji ravni obeh so poročali tisti z opredeljenim profilom, o najnižji pa sledilci in tavajoči). Študija je pomembna v

mednarodnem merilu, saj smo uspešno validirali enoten merski pripomoček za ocenjevanje razvoja finančne identitete na prehodu v odraslost, podprli njegovo uporabnost v različnih družbeno-kulturnih okoljih in prispevali k razumevanju te pomembne domene v razvoju osebnostne identitete. LFI je tudi praktičen in časovno ekonomičen pripomoček, ki lahko služi praktikom v izobraževalnih in svetovalnih kontekstih pri zagotavljanju pomoči mladim pri upravljanju z osebnimi financami.

SORGENTE, Angela, LANZ, Margherita, BHATIA, Shikha, CRESPO, Carla, DUNAI, Judit, FONSECA, Gabriela, LEP, Žan, MARTOS, Tamás, NEGRU-SUBTIRICA, Oana, PORTUGAL, Alda, RANTA, Mette, RELVAS, Ana Paula, SALLAY, Viola, SINGH, Nidhi, SIRSCH, Ulrike, VOSYLIS, Rimantas, ZUPANČIČ, Maja, SHIM, Soyeon, SERIDO, Joyce, et al. Financial identity scale : testing the international validity of its variable-centered and person-centered models. *Journal of family and economic issues*. [Spletna izd.]. 2025, vol. , no. , 19 str. ISSN 1573-3475. https://link.springer.com/article/10.1007/s10834-025-10054-8?utm_source=rct_congratemail&utm_medium=email&utm_campaign=oa_20250811&utm_content=10.1007/s10834-025-10054-8, DOI: 10.1007/s10834-025-10054-8. [COBISS.SI-ID 246438659].

Objava izvirnega znanstvenega članka »Language development between 30 and 48 months in monolingual Slovenian-speaking children: a study using the Slovenian adaptation of the MacArthur-Bates Communicative Development Inventory CDI–III« (Jezikovni razvoj med 30. in 48. mesecem pri enojezičnih slovensko govorečih otrocih: raziskava z uporabo slovenske priredbe vprašalnika *MacArthur-Bates Communicative Development Inventory CDI–III*)

Oddelek za psihologijo

Prispevek predstavlja slovensko priredbo pripomočka *MacArthur-Bates Communicative Development Inventory CDI–III*, namenjenega ocenjevanju govorne zmožnosti otrok med 30. in 48. mesecem starosti. Pripomoček temelji na ocenah staršev in je bil že prirejen za številne jezike. Ker so avtorice za slovenski jezik že priredile različici pripomočka za dojenčke in malčke med 8. in 30. mesecem starosti, CDI–III omogoča kontinuirano in vzdolžno spremljanje govornega razvoja v občutljivem predšolskem obdobju. V priredbi so upoštevane značilnosti in posebnosti slovenskega jezika ter dejavniki, pomembni za zgodnji razvoj govora. V primerjavi z izvirno različico v angleškem jeziku je bilo po vzoru nekaterih tujejezičnih priredb področjema besednjaka in slovnične strukture dodano področje metajezikovne zmožnosti (metabesednjak in metajezikovno zavedanje), ki predstavlja pomemben prispevek k celovitejšemu ocenjevanju govora otrok. Ker zakonitosti zgodnjega govornega razvoja v slovenskem jeziku še niso v celoti raziskane, hkrati pa je zgodnja govorna zmožnost pomemben napovednik kasnejšega govornega razvoja in šolske uspešnosti otrok ter mladostnikov, so ugotovitve raziskave pomembne tako za strokovno kot znanstveno javnost. Strokovnjakom, kot so psihologi, logopedi in pediatri, omogočajo poglobljeno razumevanje govornega razvoja na različnih področjih ter veljavno vzdolžno ocenjevanje govora otrok, obenem pa oblikovanje pravočasnih in ciljno usmerjenih intervencij v primeru razvojnih težav ali zaostankov. Ugotovitve pomembno prispevajo tudi k razumevanju hitrih količinskih in kakovostnih razvojnih sprememb v besednjaku, slovnični strukturi govora ter metajezikovni zmožnosti v obdobju do 4. leta otrokove starosti, pa tudi velikih individualnih razlik v govoru med enako starimi otroki ter povezanosti med posameznimi področji govorne zmožnosti. Poleg tega rezultati raziskave omogočajo razumevanje pomembne napovedne vrednosti zgodnjega besednjaka za razvoj slovnične strukture govora, primerjavo značilnosti govornega razvoja med različnimi

jeziki, razumevanje učinka otrokovega spola na zgodnji govorni razvoj ter preučevanje in ocenjevanje govorne zmožnosti slovensko govorečih dvo- ali večjezičnih otrok.

FEKONJA, Urška, HACIN BEYAZOGLU, Kaja, MARJANOVIČ UMEK, Ljubica. Language development between 30 and 48 months in monolingual Slovenian-speaking children : a study using the Slovenian adaptation of the Macarthur-Bates Communicative Development Inventory CDI–III. *Journal of child language*. 2025, str. 1-17, tabele, graf. prikazi. ISSN 1469-7602. <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-child-language/article/language-development-between-30-and-48-months-in-monolingual-slovenianspeaking-children-a-study-using-the-slovenian-adaptation-of-the-macarthurbates-communicative-development-inventory-cdi/ii/CBEFD78B0AD5AFEBA79855BDDA39A749#>, DOI: 10.1017/S0305000925000121. [COBISS.SI-ID 231419907].

Anka Slana Ozimič, Nina Purg Suljič, Aleš Oblak, Jurij Bon, Toma Strle in Grega Repovš

Objava izvirnega znanstvenega članka »Bridging behavioural, neural, and first-person insights into working memory strategies: a multi-level framework« (Povezovanje vedenjskih, nevronskih in prvoosebnih vpogledov v strategije delovnega spomina: večnivojski okvir)

Oddelek za psihologijo

Programska skupina *Fiziološki mehanizmi nevroloških motenj in bolezni* (P3-0338), vodja na UL FF Grega Repovš, vodja Simon Podnar (UL MF)

Članek predstavlja pomemben teoretski in konceptualni prispevek na področju kognitivne znanosti, saj uvaja celovit večnivojski okvir za razumevanje strategij delovnega spomina ter njihove vloge pri variabilnosti vedenjskih in nevronskih rezultatov. Avtorji izhajajo iz ugotovitve, da je eden ključnih razlogov za nekonsistentnost in slabo ponovljivost ugotovitev v raziskavah delovnega spomina raznolikost strategij, ki jih posamezniki uporabljajo pri izvajanju navidezno enakih nalog. Namesto implicitnega predpostavljjanja enotnih kognitivnih mehanizmov članek sistematično pokaže, da strategije predstavljajo fleksibilne kombinacije kognitivnih procesov in reprezentacij, ki se dinamično prilagajajo zahtevam naloge in značilnostim posameznika. Osrednji prispevek članka je predlagani konceptualni okvir, ki povezuje tri ravni analize: (1) značilnosti strategij delovnega spomina (procesi in reprezentacije), (2) dejavnike, ki vplivajo na izbiro strategij (značilnosti naloge, individualne razlike, kognitivni primanjkljaji), ter (3) ravni opazovanja, na katerih se strategije izražajo (vedenjska, nevronska in prvoosebna raven). S tem okvir omogoča integracijo podatkov iz vedenjskih eksperimentov, nevroslikovnih študij in fenomenoloških poročil ter presega redukcionistične pristope, ki posamezne ravni obravnavajo ločeno. Članek ima izrazit metodološki pomen, saj poudarja nujnost vključevanja prvoosebnih metod in subjektivnih poročil v raziskave kognitivnih procesov ter njihovo povezovanje s tretjeosebnimi meritvami. S tem prispeva k razvoju nevrofenomenoloških pristopov in ponuja smernice za zasnovo bolj občutljivih eksperimentalnih paradigem, ki omogočajo razkrivanje strategijsko pogojene variabilnosti. Poleg temeljnega znanstvenega pomena ima delo aplikativno vrednost, zlasti za raziskave staranja in klinične populacije, kjer kompenzacijske strategije pogosto zakrivajo osnovne kognitivne primanjkljaje.

SLANA OZIMIČ, Anka, PURG SULJIČ, Nina, OBLAK, Aleš, BON, Jurij, STRLE, Toma, REPOVŠ, Grega. Bridging behavioural, neural, and first-person insights into working memory strategies : a multi-level framework. *Ars & humanitas : revija za umetnost in humanistiko*. [Spletna izd.]. 2025, letn. 19, št. 1, str. 125-144, ilustr. ISSN 2350-4218. <https://journals.uni-lj.si/arshumanitas/article/view/23511/18739>, DOI: 10.4312/ars.19.1.125-144. [COBISS.SI-ID 245376259].

Ana Altaras Dimitrijević, Jana Šimon, Zorana Jolić Marjanović,
Anja Podlesek

Objava izvirnega znanstvenega članka »Teachers' views of academically gifted students through the lens of the COVID-19 pandemic: a qualitative study in three countries« (Pogledi učiteljev na akademsko nadarjene učence skozi prizmo pandemije COVID-19: kvalitativna študija v treh državah)

Oddelek za psihologijo

Programska skupina *Psihološki in nevroznanstveni vidiki kognicije* (P5-0110), vodja
Anja Podlesek

Raziskovalni projekt Hrvaške raziskovalne agencije *Changes in the organization of the educational process caused by the Covid-19 pandemic: Effects on educational experiences, well-being and aspirations of pupils in Croatia* (Spremembe v organizaciji izobraževalnega procesa, ki jih je povzročila pandemija COVID-19: učinki na izobraževalne izkušnje, dobrobit in ambicije učencev na Hrvaškem)
(IP-CORONA-2020-12)

Projekt MIZŠ in ESS *Kakovost v izobraževanju nadarjenih: evalvacija aktivnosti in skrb za karierni razvoj nadarjenih* (PROGA 2017/21)

V mednarodni raziskavi so raziskovalci iz Hrvaške, Slovenije in Srbije preučevali, kako so se različne skupine učencev prilagodile na spremenjene učne razmere (poučevanje in učenje na daljavo) med pandemijo covid-19. V članku je opisan del raziskave, ki se je osredotočil na to, kako so učitelji zaznali prilagoditvene sposobnosti nadarjenih učencev in njihovo spoprijemanje s kriznimi razmerami. V polstrukturiranih intervjujih je 52 osnovnošolskih učiteljev iz Hrvaške, Srbije in Slovenije opisovalo značilnosti celotne skupine nadarjenih učencev in izbranega nadarjenega učenca ter načine njihovega prilagajanja na učne razmere med pandemijo. Zaznave učiteljev so bile skladne s t. i. hipotezo o harmoniji med akademskimi sposobnostmi in socialno ter čustveno prilagojenostjo nadarjenih. V vseh treh državah so namreč učitelji nadarjene učence zaznavali kot uspešne, vrhunske, vsestranske, ustvarjalne, radovedne, motivirane, delovne, samostojne in dobro socialno prilagojene, tako v običajnih kot pandemskih razmerah. Menili so, da so se nadarjeni hitro in brez večjih izgub na akademskem področju prilagodili novim učnim razmeram. Poročali so tudi, da so bili ti učenci med pandemijo sistemsko zanemarjeni, saj so morali učitelji veliko časa posvečati prilagajanju pouka ostalim skupinam učencev, za katere so presodili, da potrebujejo več pozornosti in pomoči, medtem ko so pri nadarjenih

presodili, da bodo zmogli sami ne le usvajati učno snov, temveč tudi prebroditi psihološke izzive, s katerimi so se srečevali med pandemijo. Več učiteljev je kljub temu opazilo, da so tudi nadarjeni med pandemijo enako kot ostali učenci doživljali stiske ter pogrešali socialne odnose z vrstniki in učitelji. Raziskava je opozorila na to, da se je treba kljub dobri prilagojenosti nadarjenih za doseganje njihovega polnega potenciala tudi v kriznih razmerah načrtno ukvarjati z njimi. Čeprav nekaterim od njih odgovarja samostojno učenje, večina vendarle potrebuje tudi zunanje spodbude učiteljev in vrstnikov ter socialno in čustveno podporo. Zato jim je treba v kriznih razmerah omogočiti polno vključevanje v obogatitvene dejavnosti in podpreti njihov socialno-čustveni razvoj. Članek je bil objavljen v priznani reviji s področja pedagoške psihologije v kategoriji "A" s faktorjem vpliva 4,0.

ALTARAS DIMITRIJEVIĆ, Ana, ŠIMON, Jana, JOLIĆ MARJANOVIĆ, Zorana, PODLESEK, Anja. Teachers' views of academically gifted students through the lens of the COVID-19 pandemic : a qualitative study in three countries. *The gifted child quarterly*. Oct. 2025, vol. 69, iss. 4, str. 351-366. ISSN 1934-9041. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00169862241302823>, DOI: 10.1177/00169862241302823. [COBISS.SI-ID 223031043].

6.01 – Humanistika – Zgodovinopisje

Marta Verginella

Izdaja monografije *La memoria dimezzata: i campi fascisti nelle testimonianze slovene* (Polovični spomin: fašistični tabori v slovenskih pričevanjih)

Oddelek za zgodovino

Programska skupina *Slovenska zgodovina* (P6-0235), vodja Rok Stergar

Knjiga, ki je leta 2025 izšla pri rimski založbi Donzelli, se ukvarja s slovensko izkušnjo internacije v italijanskih taboriščih v času druge svetovne vojne. Fašistična internacijska taborišča so bila znana po brutalnih razmerah, primerljivih z razmerami v nacističnih taboriščih, ter so ena najtemnejših strani kolonialne in vojne politike fašističnega režima. Veliki ofenzivi, ki je potekala med julijem in novembrom 1942, je sledila deportacija okoli 30.000 ljudi. Cele družine so bile zaprte v taboriščih, kjer so bile izpostavljene zelo krutemu ravnanju. Poleg partizanov so bili internirani tudi njihovi sodelavci in družinski člani – vključno z otroki. Ta zgodovinska epizoda je bila v veliki meri zanemarjena tako v italijanski kot slovenski historiografiji. V knjigi, ki je nastala predvsem z uporabo metod ustne zgodovine, so avtorici in avtor dali glas tistim, ki so na lastni koži doživeli deportacijo. Interniranci – takrat večinoma otroci – pripovedujejo in razkrivajo zgodbe o trpljenju in nasilju, pa tudi primere solidarnosti. S prepletanjem pričevanj z rekonstrukcijo evropskega konteksta Marta Verginella, Oto Luthar in Urška Strle rekonstruirajo zgodovino internacije in raziščejo razloge, zakaj je ta kolektivna travma predolgo in težko prihajala na dan.

VERGINELLA, Marta, LUTHAR, Oto, STRLE, Urška. *La memoria dimezzata : i campi fascisti nelle testimonianze slovene*. Roma: Donzelli, 2025. XVIII, 267 str. Saggi, Storia e scienze sociali. ISBN 978-88-5522-689-9. [COBISS. SI-ID 235969027].

Peter Štih

Izdaja zgodovinske sinteze *Beidseits der Alpen: Ein österreichisch-slowenisches Geschichtsbuch* (Na obeh straneh Alp: Slovensko-avstrijska zgodovina)

Oddelek za zgodovino

Programska skupina *Slovenska zgodovina* (P6-0235), vodja Rok Stergar

Knjiga je rezultat skupnega projekta avstrijske in slovenske akademije znanosti ter vsebuje 15 vsebinsko in časovno razdeljenih poglavij z bogatim slikovnim gradivom (32 zemljevidov, več kot 260 slik). Poglavlja, napisana v soavtorstvu slovenskih in avstrijskih zgodovinarjev in zgodovinarok, na novo sintetizirajo zgodovino današnjega avstrijskega in slovenskega prostora v časovnem loku, ki sega od zgodnjega srednjega veka do sodobnega časa. Pri tem se trudijo presegati še vedno prisotne stereotipne predstave o slovensko-nemškem konfliktu ter v središče postaviti kompleksnost zgodovinskega dogajanja in ljudi, ki so ga oblikovali. Tako je nastala prepletena zgodovina, katere akterji niso reificirane skupine, ampak posamezniki in posameznice, ki so se v zgodovini identificirali na različne načine in uporabljali vrsto jezikov. Knjiga je hkrati izšla v slovenščini in nemščini, eden izmed urednikov, Peter Štih, je bil član programske skupine Slovenska zgodovina, kot avtorice in avtorji poglavij pa so poleg njega sodelovali Marko Štuhec, Jernej Kosi in Kornelija Ajlec. Knjiga je doživela velik odmev, nemška izdaja je bila že dvakrat ponatisnjena.

SCHMITT, Oliver Jens (urednik), ŠTIH, Peter (urednik), SUPPAN, Arnold (urednik), VODOPIVEC, Peter (urednik), KÜHNEL, Ferdinand (urednik, prevajalec). *Beidseits der Alpen : ein österreichisch-slowenisches Geschichtsbuch*. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2025. 583 str., ilustr., zvd., portreti. ISBN 978-3-7001-9396-8. <https://deposit.dnb.de/cgi-bin/dokserv?id=13963d3086a749dbb13bdd0e98b8cd0c>, <https://verlag.oeaw.ac.at/>. [COBISS.SI-ID 231524355].

Marta Verginella, Ana Cergol Paradiž in Irena Selišnik

Izdaja zbornika *Women and work in the North-Eastern Adriatic: postwar transitions* (Ženske in delo na severovzhodnem Jadranu: povojni prehodi)

Oddelek za zgodovino

Programska skupina *Slovenska zgodovina* (P6-0235), vodja Rok Stergar

EIRENE – *Post-War Transitions in Gendered Perspective: The Case of the North-Eastern Adriatic Region* (Povojne tranzicije z vidika spola: primer severovzhodne jadranske regije), št. pogodbe: 742683, vodja projekta Marta Verginella

Knjiga, ki je izšla pri CEU Press in je dostopna tudi v odprtem dostopu, ponuja primerjalno in transnacionalno raziskavo dela žensk v 20. stoletju, s posebnim poudarkom na burnih obdobjih po obeh svetovnih vojnah in jugoslovanskih vojnah v 90. letih. Prostorski fokus analize je severovzhodna jadranska regija, ki vključuje obmejna območja Italije in Avstrije, Hrvaške in Slovenije. Študija je eden od rezultatov mednarodnega raziskovalnega projekta, izvedenega s podporo Evropskega raziskovalnega sveta. Sedem študij v knjigi predstavlja presek posebnih poklicnih skupin žensk. Razpon sega od učiteljic, uradnic, delavk v tobačni in tekstilni industriji do intelektualnih, umetniških in podjetniških dejavnosti žensk. Čeprav je »spol« osrednja kategorija analize v knjigi, je bil vidik reprezentativnosti upoštevan tudi v povezavi z drugimi socialnimi dejavniki, kot so rasa, razred, generacije, izobrazba, versko ozadje itd. Glavno vprašanje študije je bilo, v kolikšni meri so nove državne pripadnosti, geopolitične meje in vzpostavitev novih političnih režimov vplivale na trg dela žensk v treh povojnih konstelacijah. Knjigo je uredila članica programske skupine Slovenska zgodovina Marta Verginella, ki je tudi avtorica študije o učiteljicah, soavtorici poglavja o uradnicah pa sta Ana Cergol Paradiž in Irena Selišnik.

VERGINELLA, Marta (urednik), STRLE, Urška (urednik). *Women and work in the North-Eastern Adriatic: postwar transitions*. Budapest; Vienna; New York: CEU Press, Central European University Press, cop. 2025. XVI, 256 str., ilustr., zvd. Work and labor - transdisciplinary studies for the 21st century, vol. 5. ISBN 978-963-386-751-8, ISBN 978-963-386-752-5. ISSN 2732-1118. DOI: 10.5117/9789633867518. [COBISS.SI-ID 232405763].

6.02 – Humanistika – Arheologija

Bojan Djurić, Katharina Zanier, Ines Ferjan in Andreja Krašna

Organizacija 14. mednarodne konference Združenja za preučevanje marmorja in drugih kamnin v antiki »14th International Conference of the Association for the Study of Marble and Other Stones in Antiquity = ASMOSIA XIV« (14. mednarodna konferenca Združenja za preučevanje marmorja in drugih kamnin v antiki = ASMOSIA XIV)

Oddelek za arheologijo

Programska skupina *Arheologija* (P6-0247), vodja Matija Črešnar

Mednarodna znanstvena konferenca ASMOSIA XIV je potekala v Ljubljani od 15. do 20. 9. 2025. Združenje ASMOSIA šteje več kot 500 članov in je svetovna skupina specialistov, katerih interesi niso povezani le s preučevanjem uporabe okrasnih in gradbenih kamnov v antičnem svetu, ampak tudi z interdisciplinarnim pristopom k tem študijam. Organizatorji konference so bili Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete UL, Geološki zavod Slovenije, Mestni muzej Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Slovensko arheološko društvo in Slovensko geološko društvo. Predsednik in podpredsednica organizacijskega odbora konference sta izr. prof. dr. Bojan Djurić in doc. dr. Katharina Zanier. Na konferenci v Ljubljani je s prispevki sodelovalo 273 avtorjev, od katerih je bilo 125 navzočih na dogodku. Program (<https://asmosia14.si/general-schedule-and-programme/>) je obsegal 69 predavanj, organiziran ogled 58 plakatov v osmih tematskih sklopih ter spremljevalne dogodke. Organizacija konference ASMOSIA XIV je izjemen znanstveni in mednarodni dosežek. Gre za eno najpomembnejših interdisciplinarnih konferenc na področju preučevanja antičnih okrasnih in gradbenih kamnin v svetovnem merilu. Konference potekajo trienavno že od leta 1988: v Bostonu, Luccii, Rimu in Benetkah, Tarragoni, Leuvenu, Atenah in Thasosu, Bordeauxu in Aix en Provenču, Izmirju, Splitu, na Dunaju in končno v Ljubljani. Konferenca je s poudarjeno interdisciplinarno zasnovo povezala arheologijo, geologijo, umetnostno zgodovino, konservatorstvo, gradbeništvo in kemijo ter omogočila poglobljeno izmenjavo znanja, metod in najnovejših raziskovalnih rezultatov. Udeležba strokovnjakov iz 28 držav s kar štirih celin (Alžirija, Avstrija, Belgija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Češka, Danska, Francija, Grčija, Hrvaška, Italija, Izrael, Jordanija, Kitajska, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Romunija, Severna Makedonija, Slovenija, Srbija, Španija, Švica, Tunizija, Turčija, Združene države Amerike, Združeno kraljestvo) je pomembno prispevala k znanstveni odličnosti dogodka ter okrepila mednarodne raziskovalne mreže, kar odpira nove možnosti za prihodnje projekte in sodelovanja. Organizacija konference ASMOSIA XIV tako pomeni trajen pri-

spevek k razvoju interdisciplinarnih humanističnih in naravoslovnih raziskav ter k mednarodni prepoznavnosti Filozofske fakultete UL in slovenskega znanstvenega prostora.

DJURIĆ, Bojan (urednik), ZANIER, Katharina (urednik), FERJAN, Ines (urednik), KRAŠNA, Andreja (urednik). *ASMOSIA XIV : 14th International Conference of the Association for the Study of Marble and Other Stones in Antiquity : 15-20 September 2025, Ljubljana : book of abstracts*. 1st ed. Ljubljana: University of Ljubljana Press, 2025. 158 str. ISBN 978-961-297-646-0. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/790>. [COBISS. SI-ID 247840771].

Matija Črešnar, Petra Vojaković, Agni Prijatelj, Luka
Gruškovnjak, Branko Mušič, Helena Grčman, Manca Vinazza

Raziskovalni projekt *Protourbano gradišče Pungrt nad Igom: od 10 hektarjev k 10 mikronom (J6-3126)*

Oddelek za arheologijo

Programska skupina *Arheologija* (P6-0247), vodja Matija Črešnar

Temeljni raziskovalni projekt Protourbano gradišče Pungrt nad Igom: od 10 hektarjev k 10 mikronom je potekal od leta 2021 in se zaključil v začetku leta 2025. Zasnovan je bil kot kompleksna interdisciplinarna raziskava življenja v višinski utrjeni naselbini, ki je bila naseljena od prehoda 9. v 8. stoletje pr. n. št. vse do 2. stoletja n. št. Izhodišče projekta so bila arheološka izkopavanja, ki so zajela 8500 m² veliko sklenjeno območje znotraj obzidja in razkrila sistematično prostorsko ureditev naselja skozi več faz poselitve. Projekt je sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije, v njem pa so poleg Oddelka za arheologijo in Centra za interdisciplinarne raziskave v arheologiji Filozofske fakultete UL sodelovali še Oddelek za agronomijo, Infrastrukturni center za pedologijo in varstvo okolja Biotehniške fakultete UL ter gospodarska družba Arhej, d. o. o., Inštitut za geoarheologijo. Gre za prvo poglobljeno študijo fizične, gospodarske in družbene ureditve prostora v notranjosti katerega od prazgodovinskih gradišč na Slovenskem. Obsegala je tako širši prostorski pristop z izvedbo lidarskega snemanja in geofizikalnih raziskav kot naravoslovne analize sedimentov in najdb na mikro ravni. To je prvi in doslej edini projekt v srednjeevropskem prostoru, ki je obsežna arheološka izkopavanja povezal s sistematičnim geoarheološkim vzorčenjem ter rezultate združil v celovito interpretacijo najdišča. Številna gostovanja na domačih in predvsem mednarodnih konferencah, vabljeni predavanja na univerzah (München, Dublin, London) in drugod ter plenarno predavanje na letnem srečanju Evropskega arheološkega društva leta 2022 izkazujejo aktualnost in odmevnost tega projekta. Rezultate so člani projektne skupine v sodelovanju z zunanji partnerji doslej objavili v štirih izvirnih znanstvenih člankih, ki so izšli v uglednih znanstvenih revijah. Objave med drugim izpričujejo doseg sistematičnih geoarheoloških raziskav ter postavljajo standarde za nadaljnje sodobne interdisciplinarne raziskave arheoloških najdišč. Mednarodno odmevni rezultati projekta spodbujajo nadaljnje povezovanje in sodelovanje z vrhunskimi domačimi in tujimi raziskovalnimi ustanovami ter s tem utrjujejo in nadgrajujejo mednarodni ugled Filozofske fakultete UL.

GRUŠKOVNJAK, Luka, PRIJATELJ, Agni, VOJAKOVIĆ, Petra, BURJA, Jaka, ŠETINA, Barbara, BRAJKOVIČ, Rok, TOŠKAN, Borut, TOLAR, Tjaša, GRČMAN, Helena, ČREŠNAR, Matija. From macro to micro approaches in settlement archaeology : a case study of an Early Iron Age smithy at the Pungrt hillfort (Central Slovenia). *Documenta Praehistorica*. [Spletna izd.]. 2025, 52, str. 2-35, ilustr. ISSN 1854-2492. <https://journals.uni-lj.si/DocumentaPraehistorica/article/view/20678/18094>, dCOBISS, DOI: 10.4312/dp.52.5. [COBISS.SI-ID 229519363].

VOJAKOVIĆ, Petra, GRUŠKOVNJAK, Luka, PRIJATELJ, Agni, MUŠIČ, Branko, HORN, Barbara, ČREŠNAR, Matija. Early Iron Age urbanism in the south-eastern Alpine region: a case study of the Pungrt hillfort. *Documenta Praehistorica*. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v Sloveniji. Neolitske študije = Neolithic studies. [Tiskana izd.]. 2024, letn. 51, str. 490-519, ilustr. ISSN 1408-967X. <https://journals.uni-lj.si/DocumentaPraehistorica/article/view/19297/16466>, dCOBISS, DOI: 10.4312/dp.51.25. [COBISS.SI-ID 217895427].

GRUŠKOVNJAK, Luka, PRIJATELJ, Agni, VOJAKOVIĆ, Petra, BURJA, Jaka, ŠETINA, Barbara, BRAJKOVIČ, Rok, TOŠKAN, Borut, TOLAR, Tjaša, GRČMAN, Helena, ČREŠNAR, Matija, et al. Macro to micro stratigraphic and artefactual evidence from an Early Iron Age smithy at the Pungrt hillfort (Central Slovenia). *Journal of open archaeology data*. 2025, vol. 13, str. 1-9, ilustr. ISSN 2049-1565. <https://openarchaeologydata.metajnl.com/articles/145/files/67d2b9cd83e12.pdf>, dCOBISS, DOI: 10.5334/joad.145. [COBISS.SI-ID 229597443].

PRIJATELJ, Agni, GRUŠKOVNJAK, Luka, VOJAKOVIĆ, Petra, MUŠIČ, Branko, GRČMAN, Helena, ČREŠNAR, Matija. Proto-urban hillfort at 10 microns : integrated geoarchaeological research at Pungrt (central Slovenia). *Antiquity*. [Online ed.]. 2024, vol. 97, issue 397, e4, str. 1-9, ilustr. ISSN 1745-1744. <https://www.cambridge.org/core/journals/antiquity/article/protourban-hillfort-at-10-microns-integrated-geoarchaeological-research-at-pungrt-central-slovenia/C5C742CC695BD7FC1C49B132427593FB>, DOI: 10.15184/aqy.2023.196. [COBISS.SI-ID 179656195].

GRUŠKOVNJAK, Luka, TOLAR, Tjaša, PRIJATELJ, Agni, ŠETINA, Barbara, VOJAKOVIĆ, Petra, GRČMAN, Helena, ČREŠNAR, Matija, et al. *Carbonised plant remains and geochemical signals from an Early Iron Age smithy from Pungrt Hillfort : the dataset*. 2024. 1 spletni vir. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=167014>. [COBISS.SI-ID 227449091].

GRUŠKOVNJAK, Luka, PRIJATELJ, Agni, VOJAKOVIĆ, Petra, BURJA, Jaka, ŠETINA, Barbara, BRAJKOVIČ, Rok, TOŠKAN, Borut, TOLAR, Tjaša, GRČMAN, Helena, ČREŠNAR, Matija, et al. *Macro to micro stratigraphic and artefactual evidence from an Early Iron Age smithy at the Pungrt hillfort (Central Slovenia) : the dataset*. 2024. 1 spletni vir. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=164943>. [COBISS.SI-ID 227443971].

6.03.02 – Humanistika – Antropologija – Socialna in kulturna antropologija

Marijana Hameršak, Iva Pleše, Tea Škokić, Uršula Lipovec
Čebtron, Jelka Zorn in Asja Hrvatin

Izdaja znanstvene monografije *Balkanska pot: pojmovnik evropskega režima iregulariziranih migracij na periferiji Evropske unije*

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo

Programska skupina *Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti*
(P6-0187), vodja Jaka Repič

Znanstvena monografija *Balkanska pot: pojmovnik evropskega režima iregulariziranih migracij na periferiji Evropske unije* (<https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/804>) kritično obravnava sodobni migracijski režim, ki ga oblikujejo iregularizirana in kriminalizirana migrantska gibanja na jugovzhodnih zunanjih kopenskih mejah Evropske unije, in sicer z opredelitvijo ključnih pojmov (npr. avtonomija, čakanje, gejmi, solidarnost, zvok), njihovih različnih pomenov, genealogij, prekrivanj ter ambivalentnosti. Knjiga je skupinsko delo raziskovalk in raziskovalcev (Marijana Hameršak, Teodora Jovanović, Uršula Lipovec Čebtron, Bojan Mucko, Duško Petrović, Mojca Piškor, Iva Pleše, Romana Pozniak, Tea Škokić, Jelka Zorn in Drago Župarić-Iljić) iz Hrvaške, Slovenije ter Srbije, ki so v okviru projekta *The European Irregularized Migration Regime at the Periphery of the EU: from Ethnography to Keywords* (2020–2024) etnografsko raziskovali na različnih delih balkanske migracijske poti in svoje ugotovitve objavili v omenjeni znanstveni monografiji ter večjezičnem spletnem pojmovniku (e-erim: <https://e-erim.ief.hr/>). Izhodišče knjige je raziskovanje režima iregulariziranih migracij v kritični perspektivi, pri čemer so migracije razumljene kot večplasten in fluiden pojav, kar je videti že iz naslovnih izrazov, kot sta »režim«, ki ga avtorji in avtorice knjige razumejo kot kompleksno medsebojno delovanje praks in akterjev, ter »periferija«, ki je dojeta na decentraliziran in dekolonialen način. Izraz »iregularizirane« po-udarja perspektivo, v kateri migracije same po sebi niso nezakonite, temveč takšne kategorizacije ustvarja vrsta državnih praks in raznolikih procesov (ne) reguliranja. V tej večavtorski znanstveni monografiji je 21 pojmov – poglavij, ki so med seboj povezana eksplicitno (prek referenc) in implicitno (prek perspektiv, tem in primerov), pri čemer lahko posamezna poglavja obravnavamo kot samostojna besedila, čeprav so del celote. Slovensko izdajo znanstvene monografije, ki je bila izdana septembra 2025 pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete, sta v dopolnjeni verziji uredili Uršula Lipovec Čebtron in Jelka Zorn, pri čemer je istoimenski pojmovnik leta 2024 izšel v hrvaški in srbski izdaji pri zagrebškem založniku Sandorf (Hameršak, Pleše, Škokić, ur.), v angleški izdaji pa leta 2025 pri založbi Berghahn (Oxford in New York) z

naslovom *Keywords of the Balkan Route* (<https://www.berghahnbooks.com/title/HamersakKeywords>).

HAMERŠAK, Marijana, HAMERŠAK, Marijana (urednik), PLEŠE, Iva (urednik), ŠKOKIĆ, Tea (urednik), LIPOVEC ČEBRON, Uršula (urednik), ZORN, Jelka (urednik). *Balkanska pot : pojmovnik evropskega režima iregulariziranih migracij na periferiji Evropske unije*. Ljubljana: Založba Univerze, 2025. 302 str. Zupaničeva knjižnica (Tiskana izd.), št. 60. ISBN 978-961-297-660-6. ISSN 1855-671X. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/804/1197/11974>, dCOBISS, DOI: 10.4312/9789612976590. [COBISS.SI-ID 249196291].

Jaka Repič, Marija Uršula Geršak

Znanstveni zbornik *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev*

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo

Programska skupina *Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti* (P6-0187), vodja Jaka Repič

Zbornik *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev* sta uredila Jaka Repič in Marija Uršula Geršak. Izšel je v Zupaničevi knjižnici ter je nastal v sodelovanju med Oddelkom za etnologijo in kulturno antropologijo in Katedro za španski jezik Oddelka za romanske jezike in književnosti. Namen zbornika je domači javnosti predstaviti slovensko-paragvajsko znanstvenico, ki je od petdesetih do devetdesetih let prejšnjega stoletja raziskovala paragvajska staroselska ljudstva. V Sloveniji so namreč njena dela na področjih etnolingvistike, antropologije in arheologije staroselskih ljudstev še vedno slabo poznana. Branislava Sušnik je v Paragvaju raziskovala na območju negostoljubnega, redko naseljenega Chaca med različnimi staroselskimi ljudstvi, vodila pa je tudi Etnografski muzej dr. Andrés Barbero ter predavala na Nacionalni univerzi v Asunciónu. Postavila je temelje paragvajske kulturne zgodovine ter močno zaznamovala etnologijo in antropologijo. V zborniku avtorji in avtorice iz Paragvaja, Urugvaja, Argentine in Slovenije predstavijo zgodovinske, družbenopolitične, jezikovne in etnične okoliščine v Paragvaju ter obravnavajo življenje in znanstvenoraziskovalno delo Branislave Sušnik. Zbornik sestavlja več sklopov. Prvi predstavi jezikovno in etnično podobo Paragvaja, prinaša pa tudi zgoščen premislek o zapisovanju, slovenjenju in poenotenju imen ljudstev, etničnih skupin in skupnosti v antropoloških besedilih. V drugem sklopu se fokus od etnično-jezikovne slike premakne k družbenim in zgodovinskim kontekstom Paragvaja v drugi polovici 20. stoletja, ko je tam delovala Branislava Sušnik, predstavi pa tudi njeno raziskovalno, muzejsko in izobraževalno delo ter množico objav o življenju, jezikih in kulturni zgodovini paragvajskih staroselskih ljudstev. Naslednji sklop se posveča premisleku o njenih znanstvenih vprašanjih in pristopih ter ugotavlja, da so nekatera njena raziskovalna področja, npr. ontološki temelji miselnih svetov staroselcev in staroselsko dojemanje narave, še vedno izrazito sodobna. Sklepno poglavje pa se posveča vprašanjem spomina, pozabe, obeleževanja in (simbolnega) vračanja raziskovalke v rodne Medvode. Zbornik predstavlja tudi bogato slikovno gradivo, večinoma fotografije, ki jih je Branislava Sušnik posnela med svojim delom.

REPIČ, Jaka (urednik), GERŠAK, Urša (urednik, prevajalec). *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paraguajskih staroselskih ljudstev*. Ljubljana: Založba Univerze, 2025. 280 str., ilustr., zvd. Zbirka Zupaničeva knjižnica, št. 57. ISBN 978-961-297-528-9. ISSN 1855-671X. dCOBISS, DOI: 10.4312/9789612975272. [COBISS.SI-ID 227002371].

Mirjam Mencej

Objava posebne številke revije *Folklore. Electronic Journal of Folklore*, vol. 96 (Junij 2025) z naslovom »Agency of the Dead«

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo

Programska skupina *Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti* (P6-0187), vodja Jaka Repič

DEAGENCY – *The Roles of the Agency of the Dead in the Lives of Individuals in Contemporary Society* (Vloga delovanja mrtvih v življenju posameznikov v sodobni družbi), št. pogodbe: 101095729, vodja projekta Mirjam Mencej

Posebna številka je rezultat mednarodne interdisciplinarne konference, ki jo je organiziral projekt ERC Vloga delovanja mrtvih v življenju posameznikov v sodobni družbi, katerega cilj je doseči celovito razumevanje vloge mrtvih v življenju posameznikov v sodobni zahodni družbi, s posebnim poudarkom na postsocialističnih državah. Namesto da bi mrtve obravnavali kot zgolj izraz »ljudskega verovanja« ali simbole in metafore za širše kulturne in družbene probleme in spremembe, kot je običajno pri znanstvenih pristopih k »duhovom« in »prikazovanjem«, projekt mrtve obravnava kot aktivno vključene v zapletene odnose med posamezniki ter širšimi družbenimi in kulturnimi procesi. Posebna številka združuje članke, ki prek različnih etnografskih raziskav, teoretičnih pristopov in konceptualizacij tvornosti prinašajo temeljito razpravo o različnih oblikah delovanja mrtvih. Kaarina Koski predstavi raziskavo o raznolikih oblikah delovanja mrtvih v sodobnem vsakdanjem življenju na Finskem, Éva Pócs razpravlja o komunikaciji z mrtvimi v vernakularnem krščanstvu med madžarsko manjšino v Romuniji, Vito Carrasi pa predstavlja primere oživitve tradicionalnih obrednih praks v južni Italiji, ki vzpostavljajo povezave med živimi in mrtvimi. Ágnes Hesz in Ikhlas Abdul Hadi se osredotočata na vloge mrtvih v življenju posameznikov v širšem verskem kontekstu, trajne vezi med živimi in mrtvimi pa v različnih kontekstih preučujejo Tatiana Bužeková, Tina Ivnik in Simona Kuntarič Zupanc. Mirjam Mencej obravnava bosanske muslimanske pripovedi o prometnih in drugih nesrečah ter preobrazbo mrtvih kot moralnih akterjev v nosilce etnonacionalistične agende. Tematska številka prinaša raznolike raziskave in aktualna teoretska razmišljanja o tem, kako mrtvi vplivajo na posameznike (in obratno): na kakšen način vplivajo na njihove misli, vrednote in vedenje, kako so vključeni v njihove družbene odnose z drugimi ter kakšen vpliv lahko imajo na posameznika v širšem družbenem, kulturnem in političnem kontekstu.

6.05 Humanistika – Jezikoslovje

Kaja Dobrovoljc, Špela Arhar Holdt, Marko Robnik Šikonja,
Luka Terčon, Matej Klemen, Tinca Lukan, Sara Kos
in Timotej Knez

Organizacija mednarodne konference SyntaxFest 2025

Oddelek za slovenistiko

Programska skupina *Jezikovni viri in tehnologije za slovenski jezik* (P6-0411),
vodja Simon Krek

Raziskovalni projekt *SPOT: Na drevesnici temelječ pristop k raziskavam govorne slovenščine* (Z6-4617), vodja Kaja Dobrovoljc

Raziskovalni projekt *LLM4DH: Veliki jezikovni modeli za digitalno humanistiko* (GC-002), vodja na UL FF Kaja Dobrovoljc, vodja Marko Robnik Šikonja (UL FRI)

Univerza v Ljubljani je med 26. in 29. avgustom 2025 gostila mednarodni znanstveni simpozij SyntaxFest 2025, organiziran v sodelovanju Filozofske fakultete, Fakultete za računalništvo in informatiko ter Slovenskega društva za jezikovne tehnologije. Simpozij je združil pet uveljavljenih mednarodnih konferenc s področja računalniškega jezikoslovja in empiričnih skladenjskih analiz (International Conference on Parsing Technologies, Universal Dependencies Workshop, International Conference on Dependency Linguistics, Workshop on Treebanks and Linguistic Theories, Workshop on Quantitative Syntax) ter dve delovni srečanja mreže COST UniDive (Universality, Diversity and Idiosyncrasy in Language Technology).

Dogodka se je udeležilo 135 raziskovalk in raziskovalcev iz 34 držav, predstavljenih pa je bilo več kot 80 recenziranih znanstvenih prispevkov, objavljenih v zbornikih združenja Association for Computational Linguistics (ACL). Program so dopolnila vabljena predavanja svetovno uveljavljenih raziskovalk in raziskovalcev s področij razumevanja jezikovnih modelov (Isabel Papadimitriou, Harvard University), večjezičnih tehnologij (Miryam de Lhoneux, KU Leuven), standardizacije korpusnih virov (Daniel Zeman, Charles University) ter korpusnega jezikoslovja (Amir Zeldes, Georgetown University, in Xiaofei Lu, Pennsylvania State University).

SyntaxFest 2025 je tako utrdil vlogo Univerze v Ljubljani kot pomembnega mednarodnega središča na področju računalniškega jezikoslovja ter pomembno prispeval k nadaljnjemu razvoju te interdisciplinarne vede v slovenskem prostoru.

DOBROVOLJC, Kaja (urednik), TERČON, Luka (urednik). *SyntaxFest 2025 : 5 events for 1 fest of empirical syntax : Ljubljana, 26 to 29 August 2025 : conference guide : venue: Faculty of Law, University of Ljubljana (Poljanski nasip 2, Ljubljana)*. Ljubljana: Založba Univerze = University of Ljubljana Press, 2025. 73 str. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/786>, DOI: 10.4312/9789612976361. [COBISS.SI-ID 251142915].

Zgodovinski pregled *Traité de l'accent français* (Razprava o francoskem naglasu)

Oddelek za romanske jezike in književnosti

Razprava *Traité de l'accent français* (Razprava o francoskem naglasu) predstavlja celovito in izvirno znanstveno obravnavo francoskega naglasnega sistema, zasnovano kot povezava zgodovinskega pregleda, analize sodobnega stanja ter razčlenbe strukturnih posledic naglasne specifik v razvoju francoskega jezika in njegovem današnjem skladenjskem ustroju. Delo presega klasične fonetične opise, saj naglas obravnava kot ključno organizacijsko načelo zvočne, skladenjske in sociolingvistične strukture francoščine. Zgodovinski pregled razvoja francoskega naglaševanja je nadgrajen z analizo fonostilističnih in skladenjskih posebnosti, ki izhajajo iz avtomatiziranega naglaševanja zadnjega zloga. Avtor prepričljivo pokaže, kako je oksitonizacija – zgodovinski fonetični proces izgube ponaglasnih zlogov – vplivala na oblikovanje temeljnih skladenjskih struktur, kot sta dvodelna nikalnica in obvezna raba osebnih indeksov (je, tu, il) v glagolskih oblikah. Posebna znanstvena dodana vrednost dela je izvirna obravnav sociolingvističnih implikacij glasovnih posebnosti francoščine ter analiza posredne vloge končnega naglasa pri oblikovanju francoske jezikovne politike. Razprava pokaže, da je načelo t. i. »francoske izjeme« tesno povezano z naglasnimi specifikami in izrazito glasovno prepoznavnostjo francoščine, ki je kljub izgubi prestižnega mednarodnega položaja v drugi polovici 20. stoletja ostala osrednji element jezikovne ideologije in identitete. Delo je pomemben prispevek k francoskemu jezikoslovju, zlasti na področjih fonetike, fonologije, skladnje in sociolingvistike, ter utemeljuje svojo uvrstitev v izbor kot izvirna, interdisciplinarno zasnovana in teoretsko relevantna znanstvena razprava.

VITEZ, Primož. *Traité de l'accent français*. 1. e-izd. Ljubljana: Založba Univerze, 2025. 1 spletni vir (1 datoteka PDF (119 str.)). Razprave FF. ISBN 978-961-297-699-6. ISSN 2712-3820. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/822>. [COBISS.SI-ID 253918979].

Gre za kritično izdajo prvič natisnjenega zgodovinsko-kronikalnega rokopisa *Bosnia Seraphica*, ki ga je med letoma 1770 in 1777 napisal frančiškanski arhivar in knjižničar p. Maver Fajdiga. Avtor je gradivo zbiral po samostanih tedanje province, rokopis pa je razdelil na tri dele, v katerih je pregledno popisal zgodovino frančiškanov od prihoda prvih redovnih članov na območje Balkana sredi 14. stoletja do svojega časa, predvsem pa zgodovino petnajstih samostanov, ki so bili v drugi polovici 18. stoletja vključeni v Hrvaško-kranjsko provinco svetega Križa. Izdajo rokopisa nadgrajuje monografsko delo *Kronanje Marijine milostne podobe na Sveti gori leta 1717*, ki v dveh zvezkih orisuje zgodovino kronanja svetogorske Marijine milostne podobe in z njim povezane osebe, torej celoten zgodovinski, cerkvenozgodovinski in kulturni okvir tega dogodka, ki je bil nedvomno najpomembnejši verski dogodek na Goriškem v 18. stoletju. Monografija temelji na opisu p. Mavra Fajdige v njegovem rokopisu *Bosna serafska*. Monografija je izjemna kombinacija objave vira *Bosna serafska* in temeljite znanstvene študije o besedilu, ki je zasnovana interdisciplinarno ter ponuja edinstven vpogled v pomembno romarsko središče in njegov ključni dogodek, hkrati pa širše v zadnja desetletja oglejskega patriarhata in njegove prisotnosti na območju, ki je bilo že dolgo pod (posvetno) oblastjo habsburške hiše.

FAJDIGA, Maver, HRIBERŠEK, Matej (urednik, avtor dodatnega besedila). *Maurus Faidiga, Bosnia seraphica* = *Maver Fajdiga, Bosna serafska*. 1. izd. Ljubljana: Založba Univerze, 2025. 3 zv. (CXXX, 1551 str.), ilustr. ISBN 978-961-297-627-9, ISBN 978-961-297-628-6, ISBN 978-961-297-629-3. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/780>, <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/781>, <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/782>, dCOBISS. [COBISS.SI-ID 245335555].

Mednarodna znanstvena konferenca »Entlehnungen als Kulturerbe im europäischen Sprachraum« (Izposojenke kot kulturna dediščina v evropskem jezikovnem prostoru)

Oddelek za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko

Programska skupina *Teoretične in aplikativne raziskave jezikov: kontrastivni, sinhroni in diahroni vidiki* (P6-0218), vodja Martina Ožbot Currie

Aktivnosti bilateralnega sodelovanja *Od razumevanja med sorodnimi in sosednjimi jeziki k evropskemu medjezikovnemu razumevanju: vloga besednih internacionalizmov* (BI-FR/24-25-PROTEUS-004), vodja Uršula Krevs Birk ter »Semantični in pragmatični vidiki prepletanja hrvaščine in slovenščine z nemškim jezikom« (BI-HR/25-27-042), vodja Uršula Krevs Birk

Mednarodna znanstvena konferenca »Izposojenke kot kulturna dediščina v evropskem jezikovnem prostoru«, ki je potekala od 4. do 6. 12. 2025 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, je s ciljem obravnave komplementarne tematike interdisciplinarno povezala raziskovalce dveh bilateralnih projektov, tj. francosko-slovenskega projekta PROTEUS (»Od razumevanja med sorodnimi in sosednjimi jeziki k evropskemu medjezikovnemu razumevanju: vloga besednih internacionalizmov«) ter hrvaško-slovenskega sodelovanja (»Semantični in pragmatični vidiki prepletanja hrvaščine in slovenščine z nemškim jezikom«). Predavatelji z več univerz (Dunaj, Reims, Lille, Sarajevo, Zagreb, Reka, Zadar, Maribor, Ljubljana) so se posvetili jezikovnim stikom in izposojenkam v evropskem jezikovnem prostoru s korpusno-, kontrastivno-, kontaktno- in sociolingvističnega vidika. Kot očitne jezikovne sledi zgodovinskih kulturnih stikov med sosedskimi in tudi nesosedskimi evropskimi jeziki so bili obravnavani zlasti internacionalizmi, pri katerih je posredniško vlogo v procesih izposojanja imel nemški jezik, in sicer tako pri večkratnem prevzemanju med velikimi evropskimi kulturnimi prostori, od francoskega do jugovzhodnega, kot med stičnimi jeziki znotraj habsburške monarhije. Predavanja so osvetlila vlogo nemških izposojenk pri prenosu kulturnih modelov na različnih področjih, specifične jezikovne prilagoditve v ciljnih jezikih, predvsem v hrvaščini in slovenščini, posebej pa kulturne specifične semantičnih prilagoditev pri lažnih prijateljih. Nemške izposojenke so bile predstavljene tudi z vidika rabe v izbranih slovenskih narečjih in kontaktnih regijah, kot denimo na slovenskem in avstrijskem Štajerskem. V predavanjih in diskusiji je bilo glede na nemški jezik obravnavano vprašanje slovenske in hrvaške večjezične jezikovne krajine, izpostavljeno pa je bilo tudi sociolingvistično vprašanje odnosa do nemškega jezika, še posebej na Slovenskem, ki se tradicionalno odraža tudi v odnosu do nemških izposojenk ter njihove javne in zasebne rabe. Mednarodno znanstveno srečanje, ki se uvršča v trajnostni

program Leto dediščine/Navdih dediščine FF UL, je s sinergijami različnih raziskovalnih pristopov nadgradilo izsledke obeh projektnih sodelovanj in podalo smernice za nadaljnje raziskovanje aktualnih vidikov jezikovnih in kulturnih stikov, zlasti pa je prispevalo k razumevanju izposojenk kot nesnovne kulturne dediščine. Konferenco je sofinanciral sklad ISF Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v okviru institucionalnega stebra financiranja.

<https://www.ff.uni-lj.si/dogodki/mednarodna-konferenca-izposojenke-kot-kulturna-dediscina-v-evropskem-jezikovnem-prostoru/>

GRBOVIĆ, Leila (urednik), KREVS BIRK, Uršula (urednik), Mednarodna znanstvena konferenca Izposojenke kot kulturna dediščina v evropskem jezikovnem prostoru, Ljubljana, 4.-6. 12. 2025. *Izposojenke kot kulturna dediščina v evropskem jezikovnem prostoru* = *Entlehnungen als Kulturerbe im europäischen Sprachraum* = *Posuđenice kao kulturna baština u evropskom jezičnom prostoru* = *Les emprunts comme patrimoine culturel dans l'aire européenne* = *Borrowings as cultural heritage in the European language area : mednarodna znanstvena konferenca : Ljubljana, 4.-6. 12. 2025 : Zbornik izvlečkov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2025. 17 str. <https://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/FINAL%20Zbornik%20izvle%C4%8Dkov.pdf>. [COBISS.SI-ID 260546563].

6.05.01 Humanistika – Jezikoslovje – Raziskovanje posameznih jezikov

Maja Bitenc

Izdaja znanstvene monografije *Govor v gibanju med Ribnico in Ljubljano* ter korpusov posnetkov in transkripcij sociolingvističnih intervjujev *The Mobile languages corpus MoJezik 1.0* (Clarín.si)

Programska skupina *Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave* (P6-0215), vodja Mojca Smolej

Raziskovalni projekt *Sociolinguistična variantnost govorjene slovenščine na primeru mobilnih govorcev: Viri, metode in analiza* (Z6-9371), vodja Maja Bitenc

Monografija predstavlja nadaljevanje avtoričinega pionirskega raziskovalnega dela na področju variantnosti govorjenega jezika in z njo povezanih socialno-psiholoških vprašanj. Poglobljeno in celovito obravnava jezikovno prakso in raznolikost jezikovnega repertoarja geografsko mobilnih govorcev iz Ribniške doline, ki se dnevno vozijo na delo v Ljubljano ter katerih govor se oblikuje med lokalnim in urbanim, domačim in službenim, zasebnim in javnim, na presečišču družbenih pričakovanj in osebnih izkušenj. Z analizo spontanega samosnemanja pogovorov, metajezikovnih razmislekov v sociolingvističnih intervjujih in družbenega konteksta razkriva, kako se govor spreminja, prilagaja in prepleta. Metodološko se kvantitativna študija jezikovne variantnosti izbranih govorcev na primeru petih fonoloških spremenljivk prepleta s kvalitativnimi podatki iz intervjujev. Avtorica izhaja iz študij primerov, saj variantnosti v jeziku ni mogoče razumeti brez poglobljenega vpogleda v govor posameznikov oziroma konkretnih govornih skupin. Ob glavnih informantih intervjuja tudi njihove bližnje tako v ribniškem kot ljubljanskem okolju, da lahko samopercepcijo informantov primerja s percepcijo drugih. V središču zanimanja so avtentična jezikovna praksa in strategije govornega obnašanja, povezava med jezikom in identiteto, jezikovna stališča, izkušnje posameznikov z rabo posameznih varietet in njihovo zaznamovanostjo v različnih okoljih, jezikovni prestiž, stereotipi in predsodki. Govorci med vrsticami razkrivajo ponos in zadrego, občutek domačnosti in tujosti – vse, kar se v sodobni, mobilni družbi skriva v jeziku. Raziskava ne preučuje le jezikovnih pojavov kot takih, temveč govor kot družbeno prakso – vsakdanjo, večplastno, živo, gibljivo. S tem je povezan tudi širši cilj monografije: prispevati k objektivnejšemu opisu sodobne jezikovne rabe kot družbeno in prostorsko umeščene ter k boljšemu razumevanju kompleksnega prepletanja govora, identitet, socialnih razmerij, življenjskih izkušenj in vrednot govorcev v času, ko se pod vplivom mobilnosti, globalizacije, migracij, tehnologije in družbenih sprememb nenehno preoblikujeta tudi jezikovni prostor in njegovo doživljanje. Medtem ko so takšne raziskave na Zahodu že skoraj stalnica, pri nas iz primeža

tradicionalnega pristopa šele v zadnjem času pogumno stopajo v ospredje – in ta monografija pomeni pomemben korak naprej in dragoceno spodbudo za nadaljnje tovrstne raziskave.

BITENC, Maja. *Govor v gibanju med Ribnico in Ljubljano*. 1. izd. Ljubljana: Založba Univerze, 2025. 269 str., ilustr., zvd. ISBN 978-961-297-630-9. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/779>, dCOBISS, DOI: 10.4312/9789612976316. [COBISS.SI-ID 245350915].

BITENC, Maja. *Govor v gibanju med Ribnico in Ljubljano*. 1. e-izd. Ljubljana: Založba Univerze, 2025. 1 spletni vir (1 datoteka PDF (269 str.)), ilustr., zvd. ISBN 978-961-297-631-6. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/779>, DOI: 10.4312/9789612976316. [COBISS.SI-ID 245365763].

BITENC, Maja, ERJAVEC, Tomaž. *The »Mobile languages« corpus MoJezik 1.0 (transcription)*. Ljubljana: Faculty of Arts, 2025. 1 spletni vir. CLARIN.SI data & tools. ISSN 2820-4042. <http://hdl.handle.net/11356/2037>. [COBISS.SI-ID 246365443].

6.05.02 – Humanistika – Jezikoslovje – Teoretično in uporabno jezikoslovje

Victor H. Yngve, Patricia C. Sutcliffe, Bernard Sypniewski,
Lara Burazer

Izdaja znanstvene monografije *Communicating without language and grammar: chronicling the development of a new science* (Komuniciranje brez jezika in slovnice: kronika razvoja nove znanosti)

Oddelek za anglistiko in amerikanistiko

Raziskovalni projekt *Human Linguistics*, vodja Victor H. Yngve (University of Chicago)

Gre za spominsko znanstveno monografijo, ki mi jo je kot soavtorici in urednici v objavo zaupala družina pokojnega profesorja, jezikoslovca Victorja H. Yngveja. Dr. Yngve je bil veliko ime med znanstveniki in jezikoslovci, ki je v 60. letih prejšnjega stoletja tesno sodeloval z dr. Chomskyjem pri projektu strojnega prevajanja. V 90. letih je izšla njegova monografija *From Grammar to Science – New Foundations for General Linguistics*, s katero je utrdil svojo smer v raziskovanju jezikoslovja, ki jo je poimenoval *human linguistics* (HL; ali lingvistika človeka). To področje se ukvarja s proučevanjem jezika v tesni povezavi s človekom kot predmetom opazovanja. Pričujoča monografija je soavtorsko besedilo, ki ga je dr. Yngve pred smrtjo pripravil za objavo, zato gre za spominsko obeležje njegovega dela. Njegovi učenci delo na teoriji HL nadaljujemo. Besedilo monografije sem uredila v tesnem mednarodnem sodelovanju z ameriškimi kolegi, zato je bistveno poudariti, da gre za ohranjanje dediščine, katere del smo tudi nekateri slovenski jezikoslovci (z dr. Yngvejem smo sodelovale prof. dr. Mojca Schlamberger Brezar, prof. dr. Martina Ožbot in jaz, izr. prof. dr. Lara Burazer). Teorija lingvistike človeka se tesno naslanja na tradicionalne znanstvene poglede, ki segajo daleč nazaj v zgodovino, vse do Galilea. Ta teorija namreč izhaja iz fizike in njenih davno uveljavljenih znanstvenih načel ter jih aplicira na jezik in človeka, zato gre tudi za interdisciplinarnost. Monografija se osredotoča na zadnje raziskave in projekte s področja HL in jo je pretežno spisal dr. Yngve. Preostala poglavja so prispevali dr. Sypniewski, dr. Sutcliffe in dr. Burazer (slednja v vlogi urednice monografije in avtorice poglavja v soavtorstvu z dr. Yngvejem). Objava te monografije predstavlja promocijo znanstvenih dosežkov, ki prese-gajo državne in jezikovne omejitve ter utrjujejo ugled in prepoznavnost Filozof-ske fakultete v njenem močnem mednarodnem delovanju.

YNGVE, Victor H., SUTCLIFFE, Patricia C., SYPNIEWSKI, Bernard, BURAZER, Lara, BURAZER, Lara (urednik). *Communicating without language and grammar : chronicling the development of a new science*. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2025. XVII, 141 str., ilustr. ISBN 1-0364-4398-1, ISBN 978-1-0364-4398-6. [COBISS.SI-ID 237817859].

Objava izvirnega znanstvenega članka »'Uh, I'm a pretty sick guy': the dialogue of *American Psycho* in fiction and film« (»Uh, jaz sem precej bolan tip«: dialog *Ameriškega psiha* v literaturi in filmu«)

Oddelek za anglistiko in amerikanistiko

Programska skupina *Teoretične in aplikativne raziskave jezikov: kontrastivni, sinhroni in diahroni vidiki* (P6-0218), vodja Martina Ožbot Currie

Članek preučuje, kako dialog v romanu *Ameriški psiho* (1991) avtorja Breta Eastona Ellisa prispeva h karakterizaciji kontroverznega protagonista Patricka Batemana. Dolgi izseki ponavljajočih se in na videz popolnoma površinskih dialogov se vrtijo okoli peščice trivialnih tem, kot so privlačne ženske, modne zapovedi, trendovske restavracije in bogati idoli, kar odraža banalno mentaliteto manhattanske elite. Podrobna analiza pa razkriva, da so ti navidezno prazni dialogi ključni za idejo, ki si jo bralec ustvari o Batemanovi identiteti. Pragmatistična analiza načina, kako dialogi prispevajo k Batemanovi karakterizaciji, razkriva izrazito neskladje med obliko in vsebino dialogov. Medtem ko gladka izmenjava govornih vlog ustvari vtis uspešne komunikacije med Batemanom in sogovorci, analiza po načelu Griceovih maksim pokaže, da je vsebina dialogov pogosto prazna, saj udeležencem ne uspe vzpostaviti smiselne niti sodelovalne izmenjave informacij. Bateman poskuša to prazno interakcijo pretrgati, tako da dialoge prekinja z vse bolj očitnimi priznanji svojih morilskih pohodov v obupanih poskusih, da bi pritegnil pozornost sogovorcev in vzpostavil pristen stik z njimi. Ker pa dialogi ohranjajo videz običajnega pogovora, njegove šokantne izpovedi ostanejo popolnoma neopažene. Batemanu tako spodleti, da bi dosegel občutek individualnosti v brezosebni množici japijev tako z brutalnimi umori kot s šokantnimi priznanji v dialogih, tako da ostane ujet v njenem primežu. Dialogi tako prispevajo k vlogi romana kot družbene satire, ki razkriva odtujenost posameznikov v sodobni družbi. Primerjava z dialogom v filmski priredbi Mary Harron (2000) dodatno poudari pomen dialoga za karakterizacijo, saj pokaže, kako spremembe v Batemanovem pogovornem vedenju v filmu vodijo do povsem drugačne interpretacije lika. Multimodalna analiza posamičnih prizorov iz priredbe kaže, da se filmska različica lika v dialogih ne trudi vzpostaviti stika z drugimi, temveč, nasprotno, v pogovorih ne sodeluje ali jih zatire. Njegova neumestna priznanja umorov v pogovorih niso strateška poteza, s katero želi prekiniti nesmiselne pogovore, temveč vedenje antisocialne osebe, ki ne pozna družbenih norm in govori izven konteksta. Končni učinek njegovega vedenja je tako predvsem komičen in Batemana spremeni v karikaturu neprilagojenega posameznika, ki je dosegla kultni status v današnji pop kulturi.

ČELHAR, Aja, KAVALLIR, Monika. »Uh, I'm a pretty sick guy« : the dialogue of American Psycho in fiction and film. *Journal of pragmatics*. [Print ed.]. August 2025, vol. 245, str. 1-18, ilustr. ISSN 0378-2166. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378216625001201?via%3Dihub>, DOI: 10.1016/j.pragma.2025.05.007. [COBISS.SI-ID 239277315], .

Znanstvena monografija *Experimental Approaches to Morphology* (Eksperimentalni pristopi k morfologiji)

Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje

Raziskovalni projekt *Neuromodulacijski in vedenjski pristopi za izboljšavo simptomov disleksije pri slovensko govorečih otrocih in mladostnikih* (J6-50200), vodja Christina Manouilidou

Monografija *Experimental approaches to morphology* (avtorice Christine Manouilidou) je interdisciplinarno referenčno delo za vse, ki jih zanima morfologija ter vprašanja o njenem procesiranju in predstavitvi v možganih. Preučuje procesiranje morfologije na treh glavnih podpodročjih: pregibanju, izpeljavi in sestavljanju. Delo ovrednoti prispevek različnih eksperimentalnih metodologij, od vedenjskih kronometričnih paradigem do slikanja možganov v realnem času. Posebej pomembne so raziskave na različnih kliničnih skupinah, vključno z osebami z možgansko poškodbo ali nevrodegenerativnimi stanji, ki so pri raziskavah o procesiranju morfologije pogosto zanemarjene. Prek povezovanja ugotovitev raziskav monografija pojasnjuje, kako so morfološki procesi predstavljeni v umu in možganih ter kako nanje vpliva možganska poškodba. Končni cilj dela je povezati eksperimentalne dokaze z jezikoslovno teorijo in poudariti klinično pomembnost morfologije pri diagnosticiranju in zdravljenju jezikovnih motenj. Glavna značilnost monografije je, da se morfologije loteva izčrpno in hkrati poglobljeno, kar je v literaturi doslej manjkalo ne le v slovenskem okolju, temveč tudi mednarodno. Zaradi tega je izjemno koristno znanstveno orodje, »darilo za področje«, kot so jo večkrat opisali kolegi. Najozžje je monografija namenjena tako eksperimentalnim kot teoretičnim jezikoslovcem, saj prikaže psiho- in nevrolingvistično realnost posameznih teoretičnih vprašanj, hkrati pa je ključnega pomena za študente (in druge, ki jih zanimajo jezikovna vprašanja), saj na dostopen način ponuja odličen pregled obstoječih raziskav. Zaradi nevrolingvističnih raziskav populacij z različnimi patologijami pa bo zanimiva tudi za različne skupine medicinskega osebja in logopedov. Monografija je bila konec septembra 2025 izdana kot odprtodostopna publikacija ter je od takrat zbrala več kot 1000 ogledov in prenosov (stanje na dan 6. januarja), s čimer se uvršča med tretjino najbolj priljubljenih knjig, ki jih je izdala Založba Univerze v Ljubljani. Enako impresivna je geografska porazdelitev bralcev, ki do knjige dostopajo iz 65 različnih držav. To pomembno dejstvo, skupaj z navdušenimi odzivi znanstvenikov in študentov z vsega sveta, poudarja vpliv monografije in jo uvršča med resnične dosežke.

Marjana Šifrar Kalan, Javier Muñoz-Basols, Pablo Robles-García, Tripp Strawbridge in Claudia Sánchez-Gutiérrez

Objava znanstvenega članka »The impact of multilingualism and proficiency on L2 vocabulary knowledge: contrasting high and low multilinguals« (Vpliv večjezičnosti in jezikovne zmožnosti na besediščno znanje v drugem jeziku: primerjava visoko in nizko večjezičnih posameznikov)

Oddelek za romanske jezike in književnosti

Prispevek obravnava vpliv večjezičnosti in stopnje jezikovne zmožnosti na obseg besedišča pri učencih španščine kot tujega jezika. Na podlagi empirične raziskave avtorica analizira razmerje med številom znanih jezikov, stopnjo znanja španščine ter obvladovanjem besedišča, pri čemer se osredotoča zlasti na razlikovanje med visokofrekvenčnim in nizkofrekvenčnim besediščem. Raziskava temelji na natančno zasnovanem testu priklica pomena 160 besed, ki zajemajo najpogostejših 8000 španskih leksemov, ter na vprašalniku o večjezičnem profilu udeležencev. Znanstvena vrednost prispevka je v njegovi teoretski in metodološki natančnosti ter v prispevku k sodobnim razpravam o usvajanju dodatnih jezikov (LX). Raziskava presega poenostavljene predstave o avtomatičnih prednostih večjezičnosti in ponuja diferenciran pogled na to, kako in kdaj večjezični repertoar dejansko podpira razvoj besedišča v tujem jeziku. Ugotovitve imajo pomembne implikacije za raziskave usvajanja jezikov, jezikovno didaktiko in oblikovanje učnih programov, saj opozarjajo na pomen stopnje jezikovne zmožnosti pri izkoriščanju večjezičnega potenciala.

ŠIFRAR KALAN, Marjana, MUÑOZ-BASOLS, Javier, ROBLES-GARCÍA, Pablo, STRAWBRIDGE, Tripp, SÁNCHEZ-GUTIÉRREZ, Claudia. The impact of multilingualism and proficiency on L2 vocabulary knowledge : contrasting high and low multilinguals. *International journal of multilingualism*. Online ed. 2025, vol. 22, no. 2, str. 433-456, tabele. ISSN 1747-7530. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14790718.2024.2314626>, DOI: 10.1080/14790718.2024.2314626. [COBISS.SI-ID 186783491].

6.07 – Humanistika – Literarne vede

Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji »Objecting to racialized and gender-based violence in Aboriginal women's poetry« (Nasprotovanje rasnemu in spolnemu nasilju nad ženskami v poeziji avstralskih staroselk)

Oddelek za anglistiko in amerikanistiko

Prispevek obravnava poezijo Lise Bellear in Romaine Moreton, dveh prominentnih predstavnic sodobne avstralske staroselske poezije. Z razcvetom sredi osemdesetih let 20. stoletja je ta poezija postala pomemben medij za izražanje kritičnih misli staroselcev. S protestno in edukativno vlogo, ki jo opravlja s poseganjem v navidezno neukinljiva binarna nasprotja avtoritativnega diskurza, predstavitevijo zamolčane avstralske zgodovine in zahtevo po spremembah, je ta poezija postala del produkcije, ki je bila do nedavnega v izključni domeni Evropejcev. Z izhodiščem v tezi o pomembni družbeni vlogi književnih besedil in opirajoč se na kritiko koncepta evropocentrizma, prispevek raziskuje, kako pesnici s problematiziranjem stereotipov kot osrednje strategije kolonialnega diskurza intervenirata v javno dinamiko rasne separacije in destabilizirata domneve o legitimnosti reprodukcije kolonialnih razlik. Posebno pozornost namenjata staroselski ženski, njeni siloviti moči in odpornosti tudi takrat, ko je najbolj zatirana ter podvržena rasnemu in spolnemu nasilju. Marginalizirani ženski glasovi pogumno razgaljajo brutalnost kolonialne Avstralije, ki nima nič skupnega s popularnim mitom o deželi miru, priložnosti in blaginje, ter izpodbijajo vsiljene politične in kulturne identitetne fabrikacije o njih in njihovi seksualnosti. Končna ugotovitev prispevka je, da pesniški svet obeh avtoric opravlja osebno in kolektivno opolnomočenje, z ustvarjanjem »posebne intimnosti«, kot to imenuje Sara Suleri, ki pri nestaroselskih subjektih generira občutek krivde, pa gradi prostor za boljšo kakovost medrasnih in medkulturnih odnosov, kar je v današnjem turbulentnem času še posebej pomembno.

ČERČE, Danica. Objecting to racialized and gender-based violence in Aboriginal women's poetry. V: GOPINATH, Praseeda (ur.), BRUECK, Laura (ur.). *The Routledge companion to postcolonial and decolonial literature*. New York; London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2025. Str. 314-326. Routledge literature companions. ISBN 978-1-032-04010-3. [COBISS.SI-ID 211630083].

Slovenski prevod in komentar tretje ohranjene pentade Livijeve zgodovine Rima (*Od ustanovitve mesta* 21–25)

Oddelek za klasično filologijo

Prevod je del večletnega projekta, v okviru katerega je že izšlo prvih deset knjig Livijeve zgodovine *Od ustanovitve mesta*, ki je temeljni vir za poznavanje rimske zgodovine. Prvih pet knjig je prevedel Primož Simoniti ter obravnavajo ustanovitve Rima z Romulom in Remom, vladavino rimskih kraljev, prehod iz monarhije v republiko ter njeno zgodovino do galskega vdora leta 390 pr. Kr. Drugih pet knjig je prevedel Aleš Maver; v njih je popisan čas od katastrofalnega vdora Galcev in zavzetja Rima v začetku 4. stoletja pr. Kr. dalje, torej boji za prevlado na Apeninskem polotoku, vojne z Ekvji, Volski, Etruščani in Samniti, vse do leta 292 pr. Kr. Znanstveno izdajo vira vsakič dopolnjuje še aparat, torej indeksi, komentar, preglednice, zemljevidi in spremna beseda, kot je standard pri prevodih v sodobne jezike. Livijeva tretja ohranjena pentada, ki jo je prevedel Matej Hriberšek in v kateri so se namesto danes izgubljenih knjig 11–15 ter 16–20 znašle knjige 21–25, obravnava osrednji dogodek rimske zgodovine – začetek druge punske vojne (218–201 pr. Kr.), zlasti Hanibalov vdor v Italijo in prve poskuse, da bi ga zaustavili. Opiše strah vzbujajočo kartažansko vojsko in njen pohod z bojnimi sloni čez Alpe, takrat podvig na meji možnega, ter opotekavo obrambo in katastrofalne poraze rimskih legij, denimo pri Trazimenskem jezeru in zlasti pri Kanah. Ti arhetipski prizori so ravno z Livijevo ubeseditvijo našli trajno mesto v evropskem kolektivnem spominu ter svetovni literaturi (in Prešernovi poeziji). Livijeva zgodovina je precej več od vojne kronike, njen najzanimivejši del je analiza rimskih vrednot. Hanibala naslika kot izredno nadarjenega poveljnika, obenem pa izpostavi rimsko domiselnost, vztrajnost in pogum, zaradi katerih je skupnost ob vsem razdejanju vendarle obstala. Piščevo literarno mojstrstvo je ravno v tej igri teme in svetlobe, s katero v težko predstavljivem kaosu med strahom, nepremišljenimi odzivi ter nenehnimi političnimi napetostmi pokaže, kako se je rimska republika vsemu navkljub preuredila ter uspela na samem robu svojega obstoja doseči preobrat. Vse tri zvezke je izdala Slovenska matica.

LIVIIUS, Titus, MOVRIN, David (urednik, avtor dodatnega besedila). *Od ustanovitve mesta*. Ljubljana: Slovenska matica, 2022–<2025>. Zv. <1-3>, zvd. ISBN 978-961-213-392-4, ISBN 978-961-213-410-5, ISBN 978-961-213-453-2. dCOBISS. [COBISS.SI-ID 135268611].

Tanja Žigon in Tone Smolej

Objava samostojnega znanstvenega prispevka »Stanovsko gledališče v Ljubljani v luči pisem in poročil Franca Franza baronu Erbergu«

Oddelek za prevajalstvo ter Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo

Programska skupina *Medkulturne literarnovedne študije* (P6-0265), vodja Tanja Žigon

Raziskovalni projekt *Latinske in nemške kronike na Slovenskem* (J7-2604),
vodja Matej Hriberšek

Prispevek »Stanovsko gledališče v Ljubljani v luči pisem in poročil Franca Franza baronu Erbergu« obravnava pomemben, doslej celostno neraziskan segment gledališke in kulturne zgodovine na Slovenskem, in sicer dramsko produkcijo nemškega Stanovskega gledališča v Ljubljani v tridesetih letih 19. stoletja. Prispevek zapolnjuje v dosedanjih raziskavah, saj zgodovina nemškega gledališča na Slovenskem, v nasprotju z zgodovino slovenskega in glasbenega gledališča, še ni bila sistematično obdelana. Razprava temelji na analizi pisem in poročil stotnika Franca Franza baronu Erbergu, ki jih je transkribiral in uredil Miha Preinfalk (<https://doi.org/10.3986/9789610508977>), ter so dragocen in doslej premalo izkoriščen arhivski vir za raziskovanje gledališkega dogajanja v Ljubljani v obdobju bidermajerja. Ključno izhodišče za interpretacijo teh virov je predhodno rekonstruirani repertoar stanovskega odra za obravnavano obdobje, ki je nastal kot plod interdisciplinarnega sodelovanja s področja muzikologije in literarnih ved; pripravila sta ga Marko Motnik in Tanja Žigon (https://doi.org/10.3986/9789610508984_08). Na tej osnovi članek gradi poglobljeno interpretativno analizo, ki presega deskriptivni pregled in omogoča celovitejše razumevanje delovanja gledališča. Avtorja pokažeta, da Franc Franz ni bil le pasivni opazovalec, temveč aktiven udeleženec gledališkega življenja – kot redni obiskovalec, občasni igralec in natančen kronist. Njegova poročila razkrivajo gledališče kot osrednji družabni in kulturni prostor v mestu. Posebna metodološka vrednost prispevka se kaže v povezovanju mikrohističnega pristopa z gledališko zgodovino. Poleg pregleda impresarijev, igralskih zasedb in organizacijskih razmer članek prinaša vpogled v finančne, družbene in recepcijske vidike gledališkega delovanja, vključno z odzivi občinstva, cenzurnimi posegi in nenavadnimi dogodki iz gledališkega vsakdana. Kot študija primera je podrobno analizirana sezona 1835/36, ki razkriva izjemno obsežen in raznolik repertoar ter njegovo primerljivost z repertoarji drugih gledaliških odrov v habsburški monarhiji. Prispevek ljubljansko Stanovsko gledališče umešča v širši kulturnozgodovinski kontekst predmarčnega časa ter odpira nova raziskovalna vprašanja na po-

dročju teatroloških, literarnozgodovinskih, kulturnozgodovinskih in primerjalnih študij.

ŽIGON, Tanja, SMOLEJ, Tone. Stanovsko gledališče v Ljubljani v luči pisem in poročil Franca Franza baronu Erbergu. V: PREINFALK, Miha (ur.). *Podobe bidermajerske Ljubljane*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, 2025. Str. 179-210, ilustr. ISBN 978-961-05-0922-6. <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/2165/8827/2806>, DOI: 10.3986/9789610508984_07. [COBISS.SI-ID 222965507].

Adriana Mezeg in Julija Rozman

Objava izvirnega znanstvenega članka »Trends in the translation of Slovenian literature in the European Union: a comparative analysis of published works in 16 languages (1991–2024)« (Trendi v prevajanju slovenske književnosti v Evropski uniji: primerjalna analiza objavljenih del v 16 jezikih (1991–2024))

Oddelek za prevajalstvo

Programska skupina *Medkulturne literarnovedne študije* (P6-0265), vodja Tanja Žigon

Znanstveni članek »Trends in the translation of Slovenian literature in the European Union: a comparative analysis of published works in 16 languages (1991–2024)« avtoric Adriane Mezeg in Julije Rozman, objavljen leta 2024 v reviji *Acta Histriae*, predstavlja doslej najobsežnejšo in metodološko najbolj celostno raziskavo prevajanja slovenske književnosti v jezike Evropske unije. Avtorici na podlagi sistematične analize bibliografskih podatkov iz baze COBIB ter intervjujev s strokovnjaki s področja knjižnega trga prikažeta dolgoročne trende, zakonitosti in prelomnice v kroženju slovenske književnosti med letoma 1991 in 2024. Posebna vrednost raziskave je v njeni primerjalni zasnovi: analiza zajema prevode v 16 jezikov, razporejenih glede na geografske regije Evrope in položaj v svetovnem prevodnem sistemu (centralni, polperiferni in periferni jeziki). Tak pristop omogoča poglobljen vpogled v razmerja moči, asimetrije in dinamiko literarnih prevodnih tokov ter preverjanje veljavnosti uveljavljenih teoretskih modelov, zlasti Heilbronovega, na konkretnem primeru slovenske književnosti. Empirični rezultati jasno pokažejo, da se je po vstopu Slovenije v Evropsko unijo količina in raznolikost prevodov v vse obravnavane jezike povečala, najizraziteje v nemščino, italijanščino in španščino. Raziskava razkriva tudi pomembne razlike med jeziki glede intenzivnosti prevajanja, krajev izdaje in žanrske strukture: medtem ko so v 90. letih prevladovali prevodi kanoničnih avtorjev in poezije, se v zadnjih dveh desetletjih povečuje delež sodobne proze ter otroške in mladinske literature. Posebna pozornost je namenjena tudi vlogi Nagrade Evropske unije za književnost, ki se izkaže kot pomemben sprožilec prvih prevodov avtorjev iz manjših jezikovnih prostorov. Raziskava pomembno prispeva k razumevanju vloge prevajanja pri mednarodni prepoznavnosti nacionalne književnosti ter pokaže, da prevodni tokovi niso zgolj posledica estetske vrednosti del, temveč nastajajo v prepletu kulturne politike, institucionalne podpore, geografskih dejavnikov in delovanja literarnih posrednikov. Članek ima izrazito interdisciplinarno vrednost, saj povezuje prevodoslovje, literarno vedo, sociologijo kulture in evropske štu-

dije. Zaradi obsega empiričnega gradiva, jasne analitične strukture in aktualnosti tematike je pomemben znanstveni prispevek ter referenčno izhodišče za nadaljnje raziskave literarnih prevodnih tokov v evropskem prostoru.

MEZEG, Adriana, ROZMAN, Julija. Trends in the translation of Slovenian literature in the European Union : a comparative analysis of published works in 16 languages (1991–2024). *Acta Histriae*. [Tiskana izd.]. 2024, letn. 32, št. 3, str. 391-412, ilustr. ISSN 1318-0185. <https://zdpj.si/acta-histriae-32-2024-3/>, DOI: 10.19233/AH.2024.16. [COBISS.SI-ID 221229315].

Objava znanstvene monografije *Priče koje nas pišu: izmišljene priče, kako ih čitamo i kako nas mijenjaju* (Zgodbe, ki nas pišejo: izmišljene zgodbe, kako jih beremo in kako nas spreminjajo)

Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo

Programska skupina *Medkulturne literarnovedne študije* (P6-0265), vodja Tanja Žigon

Knjiga *Priče koje nas pišu* je nastala v sklopu raziskav programa Medkulturne literarnovedne študije, izšla je pri Fakulteti hrvaških študijev Univerze v Zagrebu, uredil pa jo je prof. dr. Davor Piskač. Prevod besedila je finančno omogočila Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS, tisk pa raziskovalni program Medkulturne literarnovedne študije. Delo vsebinsko predstavlja sintezo sodobnih kognitivnih pristopov k razumevanju branja literature ter njegovega pomena za posameznika in družbo. Knjiga opisuje naturalistično, nevrobiološko podlago branja, posebej branja literature, ter njegove kognitivne značilnosti, ki zaobjemajo empatijo, teorijo uma (ToM) in estetsko distanco. Gre za eno prvih monografskih obravnav branja, katere izhodišča so trdno zasidrana v naturalizmu delo obravnava nevrobiologijo in kognitivne vidike branja ter posebnosti literarnega branja, hkrati pa afirmira vrednost literarnega branja na etični in praktični, pedagoški ravni. Izhodiščno vprašanje, zakaj ljudje beremo – in z njim povezana vprašanja, zakaj pišemo, zakaj se ukvarjamo z umetnostjo, zakaj oblikujemo jezik tako, da otežujemo razumevanje sporočila ipd. – je preoblikovano v vprašanje, kako branje poteka. Vprašanje je zastavljeno s fenomenološkega, ne lingvističnega vidika, kar pomeni, da je v ospredju celotna struktura branja: od trenutka, ko svetloba pade na mrežnico, do trenutka, ko bralci tvorimo pomene prebranega in s tem potencialno preoblikujemo svoje poglede na svet, celo svoje osebne značilnosti. Glavna ugotovitev, ki izhaja iz nevrobiologije branja, je, da branje ni en sam kognitivni proces, temveč večšina, ki jo tvori kopica razpršenih in časovno nesinhronih miselnih, čustvenih, spominskih in motoričnih procesov. Prav ta raznolikost branja na nevrobiološko-kognitivni ravni omogoča številne značilnosti branja, ki jih raziskuje literarna veda. Knjiga je posebej pomembna, ker predstavlja temelj znanstvenega razumevanja in utemeljevanja literarne biblioterapije kot aplikativne terapevtske uporabe branja književnosti. To se kaže tudi v člankih Davorja Piskača, ki svoje terapevtsko delo in njegovo teoretično podlago gradi na treh virih: kognitivni terapiji, sistemski teoriji in knjigi *Priče koje nas pišu*. Monografija je bila predstavljena tudi na knjižnem sejmu v Zagrebu (Interliber 2025).

ŽUNKOVIČ, Igor, PISKAČ, Davor (urednik, avtor dodatnega besedila). *Priče koje nas pišu : izmišljene priče, kako ih čitamo i kako nas mijenjaju*. 1. izd. [Zagreb]: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu; [Ljubljana]: Založba Univerze v Ljubljani, 2025. 166 str., ilustr. Biblioteka Posebna izdanja, sv. 22. ISBN 978-953-8349-70-6. [COBISS. SI-ID 248604419].

Objava izvirnega znanstvenega članka »Naravoslovne študije in razvedrilna literatura: pogled na italijanske knjige barona Zoisa«

Oddelek za romanske jezike in književnosti

Programska skupina *Literarnoprimerjalne in literarnoteoretske raziskave* (P6-0239),
vodja Tomislav Virk

Prispevek »Naravoslovne študije in razvedrilna literatura: pogled na italijanske knjige barona Žige Zoisa« predstavlja poglobljeno interdisciplinarno raziskavo Zoisove knjižnice s posebnim poudarkom na gradivu v italijanskem jeziku. Avtorica na podlagi natančne analize katalogov, rokopisnih virov in ohranjenih izvodov rekonstruira strukturo, vsebinsko raznolikost ter intelektualni horizont ene ključnih osebnosti razsvetljenstva na Kranjskem. Raziskava presega tradicionalni bibliografski opis in se umešča na področje študij materialne kulture, saj knjižnico obravnava kot prostor pretoka idej, znanja in kulturnih vplivov. Posebna vrednost prispevka je v tem, da pokaže, kako je Zois prek italijanskih znanstvenih, literarnih in publicističnih del vzpostavljal stik z osrednjimi tokovi evropskega razsvetljenstva, zlasti na področjih mineralogije, geologije, kemije, politične ekonomije in pravne misli. Analiza razmerij med znanstveno literaturo, prevodi, periodiko in razvedrilnimi besedili razkriva Zoisovo zavestno usmerjenost k sodobnemu, uporabnemu znanju, hkrati pa njegovo odprtost za kulturne in idejne razprave časa. Še posebej pomembna je obravnava Zoisovih marginalij in rokopisnih opomb, ki pričajo o aktivnem, kritičnem branju ter o njegovem dejanskem sodelovanju v znanstvenih polemikah tedanjega časa. Raziskovalni dosežek pomembno prispeva k boljšemu razumevanju vloge italijanske kulture v intelektualnem prostoru Kranjske ob koncu 18. in začetku 19. stoletja ter dopolnjuje obstoječe raziskave o Zoisu, ki so se doslej večinoma osredotočale na njegovo mecensko in narodno-politično vlogo. Članek je utemeljen na izvirnih arhivskih virih, metodološko dosleden in vsebinsko inovativen, zato je pomemben znanstveni prispevek na presečišču literarne zgodovine, zgodovine znanosti in kulturnih študij. Zaradi svoje interdisciplinarnosti, izvirnosti in raziskovalne globine je delo primerno za uvrstitev v izbor.

FARINELLI, Patrizia. Naravoslovne študije in razvedrilna literatura : pogled na italijanske knjige barona Zoisa. V: VIDMAR, Luka (ur.). *Zois : študije*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, 2025. Str. 233-263. Apes academiae, 5. ISBN 978-961-05-0956-1. <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/view/2193/8925/2982>. [COBISS.SI-ID 233440259].

Znanstvena monografija *Berem pesmi* je dragoceno, celovito premišljevanje o položaju in pomenu branja poezije v današnjem svetu posthumanističnega militantnega nihilizma kolektivnega Zahoda in neoliberalne tehnosfere, se pravi v svetu tehnološkega nadzora, zlorabe informacij, povratnih zank umetne inteligence in interesov globalne komunikacije, kjer je vse podrejeno podivjanemu dobičkarstvu, človek in človeštvo pa sta zreducirana na potrošniški artikel in nekakšen moteči odpadki. V današnjem času se je vprašanje o poeziji izkristaliziralo tudi kot vprašanje o obstoju človeškega sveta. Brez poezije človeški svet ne bi niti obstajal niti postajal. Raba jezika, kakor se kaže v poeziji, ni samo neobvezna vaja iz igrive komoditete, ampak razkriva tisto funkcijo jezika, ki jo je neki filozof izrazil kot »hišo biti«.

Monografija *Berem pesmi* preusmerja pozornost nazaj k pomenu poglobljenega branja onkraj razvedrilnosti. V prvem delu knjige se avtorica strastno zavzame za branje pesmi, pri čemer našteje celo paleto koristi, ki jih prinaša to domnevno nekoristno početje. Kot ugotavlja, branje pesmi senzibilizira in izostri dožemanje ne le jezika, temveč tudi realnosti, v kateri živimo. Predlogi za inovativno in nesuhoparno branje ter interpretacijo pesmi zajemajo osredotočenost na anonimnost, zgodbenost, zvočnost, oblikovnost ter motivno in tematsko podobnost. To poglavje je dragoceno vodilo za vse, ki se ukvarjajo z vodenjem interpretacij, vendar hkrati nagovarja posameznike, ki se branja pesmi lotevajo sami zase.

Drugi del knjige prinaša štiri izčrpne študije primerov, ki izhajajo iz različnih sodobnih teoretskih pristopov. Avtorica ugotavlja, da je literarno branje v 21. stoletju tesno povezano s feminizmom in postfeminizmom, teorijo spolne identitete in kvir teorijo, postklasično teorijo pripovedi in afektivno hermenevtiko, uvaja pa tudi kogmotivni in holistični pristop z upoštevanjem interpretativnega fokusa in lirske dominante. Tako prvi kot drugi del knjige bralca usmerjata v poglobljeno branje. Avtorica poudarja, da je jezik poezije večplasten, celovit, zgoščen, zahteven, prodoren, intuitiven, jasen in celovit, nikakor pa ne naiven, saj ga odlikuje nenehna samoozaveščenost. Kot tak je za površnega bralca in začetnika naporen. A pesniški jezik ni samo nikoli do konca zgrajena hiša biti, ampak tudi tkivo, ki ustanavlja in povezuje človeško družbo že od začetka civilizacije.

Pesniški jezik ostaja najfinejša svilna čipka družbene ustanove tudi danes. Dokaz za to je prav knjiga *Berem pesmi*, temeljno delo in hkrati širše prepotrebni vir splo-

šne literarne vednosti, kako brati literaturo v današnjem času – ne le poezijo, saj je vsa literatura kot taka v svojem globokem jedru vedno tudi poezija. In takšna naj bi bila tudi vsaka živa interpretacija.

ZUPAN SOSIČ, Alojzija. Berem pesmi. 1. izd. Vnanje Gorice: Kulturno-umetniško društvo Police Dubove, 2025. 231 str. Zbirka Uvid, 7. ISBN 978-961-7020-99-1. [COBISS.SI-ID 213871875]

6.09 – Humanistika – Umetnostna zgodovina

Izdaja angleškega prevoda znanstvene monografije *Ikonografija živalskih emblemov v Spominski knjigi ljubljske plemiške družbe sv. Dizma*

Oddelek za umetnostno zgodovino

Programska skupina *Slovenska umetnost in umetnost Srednje Evrope in Jadrana*
(P6-0199), vodja Matej Klemenčič

Ikonografija živalskih emblemov v Spominski knjigi ljubljanske plemiške družbe sv. Dizma je angleški prevod znanstvene monografije, v kateri so strnjena spoznanja raziskav rokopisne knjige *Theatrum Memoriae Nobilis ac Almae Societatis Unitorum*, ki so jo zasnovali člani prve akademije na Kranjskem (Academia Unitorum, 1688). Čeprav se osredotoča na ikonografijo živali v miniaturah najdragocenejšega baročnega rokopisa, kar jih je nastalo na Slovenskem, s celovito obravnavo kulturnozgodovinskega in umetnostnega konteksta prinaša številna nova spoznanja o okoliščinah njenega nastanka ter širšem evropskem kontekstu, v katerega se umešča. Avtor z natančnimi analizami likovnih in slogovnih značilnosti, tipologije vpisnih strani, emblemskih struktur ter njihovega razvoja v več kot sto let trajajočem nastajanju spominske knjige (1689–1801) osvetli nova zgodovinska dejstva o genezi rokopisa, natančneje opredeli čas nastanka miniaturne, postavi nove atribucije in opozori na spregledano vlogo iluminatorjev, ki so tvorno sooblikovali tudi ikonografsko zasnovo emblemov. Ikonološki pristop obenem omogoča vzpostavitev metodoloških izhodišč za interpretacijo živalskih motivov v emblemih ljubljanske spominske knjige glede na njihovo umestitev, pojavnost in sporočilno vlogo. Tako zastavljene ikonografske analize ponujajo bistveno bolj poglobljeno razumevanje vsebine, simbolnih pomenov in prikritih sporočil, ki so v starejši strokovni literaturi pogosto prezrti. Predvsem pa avtor s primerjalno raziskavo zgodnjenovoveške emblematike prvič jasno opredeli neposredne zglede za ljubljanski *Theatrum Memoriae*, med katerimi so ključne emblemske spominske knjige italijanskih akademij in osebne spominske knjige izobražencev. Prav tako uspešno identificira vire, iz katerih so navdih za svoje individualne embleme črpali člani akademske družbe, in likovne predloge, ki so jih uporabljali iluminatorji. Raziskave dokazujejo, da *Spominska knjiga ljubljanske plemiške družbe sv. Dizma* ni osamljena mojstrovina brez pravih predhodnikov in zgledov, kot se je zdelo do nedavnega, temveč sledi dolgi tradiciji emblemskih spominskih knjig ter se uvršča med najkakovostnejše spomenike evropske emblematike. Monografija, ki na novo ovrednoti temeljni spomenik baročne iluminacije na Slovenskem, hkrati osvetljuje nekatere nezadostno raziskane vidike kulturne zgodovine, povezane z najstarejšo akademijo na Kranjskem, ter pomembno dopolnjuje poznavanje intelektualnih horizontov njenih članov.

GERM, Tine. *The iconography of emblematic animals of The Album of the Ljubljana Noble Society of St. Dismas*. 1st e-ed. Ljubljana [etc.]: University of Ljubljana Press [etc.], 2025. 1 spletni vir (1 datoteka PDF (265 str.)), ilustr. Pontes academici. ISBN 978-961-297-663-7. ISSN 2232-3813. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/815/1208/12066>, DOI: 10.4312/9789612976637. [COBISS.SI-ID 249404419].

Barok v Sloveniji: nov pogled na umetnost 17. in 18. stoletja na ozemlju Republike Slovenije

Oddelek za umetnostno zgodovino

Programska skupina *Slovenska umetnost in umetnost Srednje Evrope in Jadrana* (P6-0199), vodja Matej Klemenčič

V letu 2025 so bili javnosti predstavljeni rezultati večletnega raziskovalno-razstavnega projekta Barok v Sloveniji, ki je bil voden v okviru raziskovalnih projektov in programa na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Likovna umetnost baroka na ozemlju Republike Slovenije je tokrat prvič celovito predstavljena v širšem kontekstu habsburških in beneških dežel ter povezav in mobilnosti umetnikov, naročnikov in umetnostnih del. Rezultati, ki bistveno spreminjajo naš pogled na umetnostno dogajanje v 17. in 18. stoletju, so bili predstavljeni v obliki razstav, publikacij in posvetov, pri čemer so bili v delo aktivno vključeni raziskovalci in raziskovalke iz Slovenije, Italije, Hrvaške in Avstrije. Osrednji del predstavitev sta razstavi v Narodni galeriji in Narodnem muzeju, kot sodelujoči instituciji pa poleg njiju in FF UL nastopata še Muzej za arhitekturo in oblikovanje ter Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta pri ZRC SAZU. Projekt je idejno zasnoval in vodil Matej Klemenčič, ki je soavtor obeh razstav v osrednjih slovenskih muzejskih ustanovah. Matej Klemenčič in Katra Meke sta katalog razstave v Narodni galeriji uredila v obliki obsežne znanstvene monografije (603 str.) ter zanj prispevala vodilna besedila. Rezultati raziskovalno-razstavnega projekta skupaj z znanstveno monografijo predstavljajo temelj za vse nadaljnje študije umetnosti 17. in 18. stoletja na ozemlju Republike Slovenije v širšem mednarodnem prostoru.

KLEMENČIČ, Matej, KOŠAK, Tina, MEKE, Katra, POLLEROSS, Friedrich B., ŠERBELJ, Ferdinand, VIDMAR, Polona, KLEMENČIČ, Matej (urednik, avtor dodatnega besedila), MEKE, Katra (urednik, avtor dodatnega besedila). *Barok v Sloveniji : slikarstvo in kiparstvo* : [Narodna galerija, Prešernova 24, Ljubljana, 10. april - 9. november 2025]. Ljubljana: Narodna galerija, 2025. 603 str., ilustr. ISBN 978-961-7209-15-0. dCOBISS. [COBISS. SI-ID 227081731].

Samo Štefanac

Izdaja znanstvene monografije *Sakralna gotska arhitektura na Slovenskem*

Oddelek za umetnostno zgodovino

Programska skupina *Slovenska umetnost in umetnost Srednje Evrope in Jadrana* (P6-0199), vodja Matej Klemenčič

V znanstveni monografiji *Sakralna gotska arhitektura na Slovenskem* je predstavljena sakralna arhitekturna dediščina od sredine 12. do sredine 16. stoletja, ki je obravnavana v širšem kontekstu severnoitalijanskih in srednjeevropskih dežel. Gre za prvo sistematično predstavitev arhitekture tega obdobja po pol stoletja, po dveh preglednih monografijah Ivana Komelja. Raziskave zadnjih desetletij (predvsem delo avtorja monografije ter Roberta Peskarja in Mije Oter Gorenčič) so razkrile številne novosti glede prvotne podobe in okoliščin nastanka posameznih objektov ter zgodovine njihovih predelav, vse skupaj pa je dopolnjeno s številnimi primerjavami na podlagi avtorjevega odličnega poznavanja evropske gotske arhitekture. V monografiji so predstavljeni najpomembnejši spomeniki srednjeveške arhitekturne dediščine, od samostanskih objektov, pri katerih se pojavijo najzgodnejši gotski elementi, prek vrhuncev gotske arhitekture v času okrog leta 1400, predvsem na Štajerskem (kapela Žalostne Matere Božje v Celju, dolgi kor mariborske stolnice ter romarska cerkev na Ptujski Gori), kjer je lokalna tradicija povezana s parlerjevskimi novostmi (dvojnoparalelni obok, bogata plastika, ribji mehur v krogovičjih), do njihovih odmevov na Kranjskem in Hrvaškem (Pleterje, Šentrupert, Lepoglava). Posebna poglavja so namenjena dvoranskim cerkvam 15. stoletja na Kranjskem ter posameznim skupinam poznogotske arhitekture od 15. do sredine 16. stoletja, vključno z obravnavo nekaterih ključnih, poimensko znanih naročnikov in arhitektov (Valentin Fabri, Jernej Firtaler, Štefan iz Kranja ipd.).

ŠTEFANAC, Samo. *Sakralna gotska arhitektura na Slovenskem*. 1. izd. V Ljubljani: Založba Univerze, Filozofska fakulteta, 2025. 256 str., ilustr. ISBN 978-961-297-525-8. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/731>, dCOBISS, DOI: 10.4312/9789610606239. [COBISS.SI-ID 226370819].

6.10 – Humanistika – Filozofija

Izdaja znanstvene monografije *Chinese Philosophy in Transcultural Contexts: Comparative Approaches and the Method of Sublation* (Kitajska filozofija v transkulturnih kontekstih: primerjalni pristopi in metoda sublacije)

Oddelek za azijske študije

Programska skupina *Azijski jeziki in kulture* (P6-0243), vodja Jana Rošker

Pričujoča knjiga bralstvu predstavlja novo dialektično metodo, ki jo je avtorica razvila za izboljšanje našega razumevanja raznolikih filozofskih idej, teorij in načel, ki izvirajo iz različnih kulturnih tradicij. Na tej osnovi metoda ne le omogoča, temveč tudi spodbuja razvoj inovativnih idej in teorij, ki presegajo ustaljene epistemološke in metodološke okvire. Avtorčin glavni cilj je spodbuditi produktiven in ustvarjalen dialog med raznovrstnimi idejami, filozofskimi tokovi in intelektualnimi tradicijami, ki lahko privede do novih in svežih spoznanj, relevantnih tako za sodobno filozofsko misel kot za širše humanistične in družboslovne razprave. Metoda, ki jo v knjigi razvija in empirično preizkuša, se imenuje transkulturna postprimerjalna sublacija. Gre za dialektični pristop, ki temelji na dinamični napetosti med različnimi filozofskimi idejami, sistemi in diskurzi. Namesto da bi ostajal znotraj tradicionalnih modelov primerjav ali enosmernih prevzemov idej, ta pristop omogoča preseganje tovrstnih okvirov in odpira prostor za enakopravno transkulturno soustvarjanje znanja. Gonilna sila te metode je želja po svobodnem pretoku misli ter vzpostavitvi intelektualnih okolij, v katerih lahko nova spoznanja vzniknejo z dialoškim soočenjem razlik. V drugem delu monografije avtorica metodo uporabi na konkretnih primerih iz zgodovine idej v sinofonem in evropskem prostoru. Z analizo filozofskih diskurzov, ki so se oblikovali na Kitajskem, in njihovo primerjavo s ključnimi koncepti evropske misli – od starokitajskih logikov do intelektualcev 20. stoletja – uspešno povezuje mislece ter mislice iz različnih tradicij in ponuja sveže uvide v temeljne vidike filozofske misli. Rezultat so živi in dinamični dialogi, ki razkrivajo nove možnosti razumevanja transkulturnih filozofskih interakcij in prispevajo k oblikovanju globalno relevantne filozofije 21. stoletja. Knjiga, ki je izšla šele pred slabim letom dni, je bila mednarodno zelo dobro sprejeta in že danes beleži presenetljivo število citatov v znanstvenih publikacijah, zlasti na področjih primerjalne filozofije, kulturnih študij in globalne epistemologije. Še posebej spodbudno je, da se predstavljena metoda že uporablja v raziskavah mlajše generacije raziskovalcev in raziskovalk, ki v njej prepoznajo dragoceno orodje za razmislek o kompleksnosti filozofskih tradicij v globalnem kontekstu.

ROŠKER, Jana S. *Chinese philosophy in transcultural contexts : comparative approaches and the method of sublation*. London [etc.]: Bloomsbury Academic, 2025. XVII, 265 str., ilustr. ISBN 978-1-3504-7145-0. [COBISS. SI-ID 224464387].

Simon Hajdini in Andrew Cutrofello

Poglavje v mednarodni znanstveni monografiji »Topologie und logische Zeit: Žižeks Ästhetik des Signifikanten« (Topologija in logični čas: Žižkova estetika označevalca)

Oddelek za filozofijo

Programska skupina *Filozofske raziskave* (P6-0252), vodja Slavoj Žižek

Raziskovalni projekt *Imena na konici nosu: imenovanje, voh in resnica* (J6-4625),
vodja Simon Hajdini

Poglavje »Topologie und logische Zeit: Žižeks Ästhetik des Signifikanten« (Topologija in logični čas: Žižkova estetika označevalca) avtorjev Simona Hajdinija z Univerze v Ljubljani (prvi in vodilni avtor) in Andrewa Cutrofella z Univerze Loyola v Chicagu je izšlo v mednarodni znanstveni monografiji *Žižek-Handbuch* pri prestižni nemški založbi J. B. Metzler Verlag s častitljivo zgodovino znanstvenega tiska, katerega začetki segajo v leto 1682. Monografija predstavlja doslej najobsežnejši, skoraj sedemsto strani dolg spoprijem z Žižkovo filozofijo, s tem pa referenčno delo na področju žižkovskih študij. Poglavje obravnava Žižkovo interpretacijo konceptov logičnega časa in topološke strukture realnosti. Avtorja zagovarjata nesluteno tezo, po kateri ta koncepta Žižku omogočita, da predstavi nič manj kot alternativo Kantovi transcendentalni estetiki. Izpeljava te teze je mednarodno pomemben znanstveni prispevek k obsežnemu področju študij Žižkove filozofije, ki kljub svoji širini docela spregledujejo po Žižkovem delu lapidarno razkropljene posege na področje filozofskih teorij prostora in časa, s tem pa čutnosti. Če za Kanta transcendentalna enotnost izkustva izključuje možnost obstoja vrzeli v sosledju pojavov, je subjektivnost za Žižka natanko takšna kavzalna vrzel, ki pa ne priča o skriti, noumenalni vzročnosti freudovskega nezavednega, temveč o ontološki nesklenjenosti vsakdanje realnosti. Da bi pojasnila vznik subjektivnosti, avtorja sledita daljnosežni tezi, ki spaja strogost filozofske konceptualizacije s postavkami kvantne mehanike in pokaže, da morajo biti topološke strukture, kakršni sta Möbiusov trak in Kleinova steklenica, prisotne že na ravni kvantne protorealnosti. Avtorja to izpeljavo dopolnjujeta s povezovanjem faz konstruiranja topološkega modela Kleinove steklenice s tremi fazami Lacanove koncepcije logičnega časa, da bi ob tem pokazala na doslej neanalizirane korelacije med kantovsko estetiko, estetiko označevalca ter teorijo subjektivnosti. Angleška različica poglavja je tik pred izidom pri založbi Bloomsbury Academic.

HAJDINI, Simon, CUTROFELLO, Andrew. Topologie und logische Zeit : Žižeks Ästhetik des Signifikanten. V: FINKELDE, Dominik (ur.). *Žižek-Handbuch*. Berlin: J. B. Metzler, 2025. Str. 351-365. ISBN 978-3-662-69607-1. DOI: 10.1007/978-3-662-69608-8. [COBISS.SI-ID 235971587].

Martin Justin, Dunja Šešelja, Christian Straßer in Borut Trpin

Objava izvirnega znanstvenega članka »The Mix Matters: Exploring the Interplay Between Epistemic and Zetetic Norms in Scientific Disagreement« (Odločilna je kombinacija: preplet epistemskih in zetetičnih norm v znanstvenem nestrinjanju)

Oddelek za filozofijo

Raziskovalni projekt *Koherentistični vidiki znanstvenega odkritja in znanstvenega upravičenja* (J6-60107), vodja Borut Trpin

V eni najuglednejših znanstvenih revij na svetu s področja filozofije, *The British Journal for the Philosophy of Science*, je bil objavljen izvirni znanstveni članek, ki obravnava temeljna vprašanja odzivanja na znanstveno nestrinjanje. Revija se po zadnjih razpoložljivih podatkih za leto 2024 uvršča na peto mesto med vsemi filozofskimi revijami na svetu po SCImago ter na šesto mesto med vsemi revijami s področja zgodovine in filozofije znanosti po kazalniku SNIP, kar jo uvršča v sam vrh svetovne znanstvene produkcije na tem področju. Članek obravnava vprašanje, kako naj se v kontekstu znanstvene prakse racionalno odzivamo na nestrinjanje z epistemskimi vrstniki. Pri tem preučuje dva možna odziva, t. i. načelo spravljivosti na eni in načelo odločnosti na drugi strani. Osrednji prispevek članka je razvoj novega agentno-baziranega modela znanstvenega nestrinjanja, ki dosledno razlikuje med epistemskimi normami, ki urejajo posodabljanje prepričanj, in zetetičnimi normami, ki urejajo načine raziskovanja. Rezultati simulacij kažejo, da so epistemološki učinki spravljivostnega odziva bistveno odvisni od zetetičnih norm, ki usmerjajo raziskovalno dejavnost: v raziskovalnih okoljih, ki spodbujajo eksplorativno iskanje, spravljivost ne zmanjšuje uspešnosti kolektivnega raziskovanja, medtem ko se v bolj eksploativno usmerjenih okoljih kot epistemološko učinkovitejša izkaže odločnost. Članek je nastal v okviru sodelovanja raziskovalk in raziskovalcev z več univerz. Raziskovanje obravnavane tematike se je začelo v času magistrskega študija asist. Martina Justina na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, danes doktoranda na Univerzi v Mariboru, ob sodelovanju z doc. dr. Borutom Trpinom z Oddelka za filozofijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer se je vzpostavila tudi raziskovalna povezava s prof. dr. Dunjo Šešelja in prof. dr. Christianom Straßerjem s Porurske univerze v Bochumu. Sodelovanje se je v nadaljnjih letih nadaljevalo in poglobljalo ter vodilo k razvoju raziskovalnega pristopa, predstavljenega v članku.

JUSTIN, Martin, ŠEŠELJA, Dunja, STRASSER, Christian, TRPIN, Borut. The mix matters : exploring the interplay between epistemic and zetetic norms in scientific disagreement. *The British journal for the philosophy of science*. Online ed. 2025, str. 1-32, ilustr. ISSN 1464-3537. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/737742>, DOI: 10.1086/737742, DOI: 20.500.12556/DKUM-94047. [COBISS.SI-ID 244139779].

6.12 – Humanistika – Geografija

Sara Mikolič, Tajan Trobec, Irma Potočnik Slavič
in Barbara Lampič

Raziskovanje porečja Temenice in geografska podpora trajnostnemu lokalnemu razvoju

Oddelek za geografijo

Programska skupina *Trajnostni regionalni razvoj Slovenije* (P6-0229), vodja Barbara Lampič

Projekt *RUSALKA – Oživitev življenja ob in v reki Temenici*, LEADER/CLLD projekt *LAS Suhe krajine, Temenice in Krke*

Porečje kraške reke Temenice je od leta 2019 terenski in raziskovalni »laboratorij« Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, v katerem raziskujemo in se povezujemo raziskovalci, pedagoški sodelavci in študenti. Heterogene raziskave so bile usmerjene v razumevanje odnosa lokalnega prebivalstva do reke, celostno inventarizacijo vodnega in obvodnega prostora v porečju Zgornje Temenice, sistematično enoletno izvajanje meritev in mesečno spremljanje kakovosti vode na 13 lokacijah vzdolž vodotoka ter podrobno analizo deležnikov – vse z namenom podpore pri pripravi Načrta upravljanja s porečjem Temenice. Pomemben del raziskovalnega procesa je bil namenjen širjenju in prenosu znanja znotraj lokalne skupnosti. Razvili smo učna gradiva za osnovnošolce in jih testirali na tematskih delavnicah, ki smo jih pilotno izvedli na štirih osnovnih šolah. Obsežna gradiva smo oblikovali kot didaktični priročnik za raziskovanje reke Temenice ter ločeno izvedli dodatna izobraževanja za učitelje. Vzporedno smo razvili spletno aplikacijo o Temenici, ki vključuje strokovne predstavitve, fotografije, dronske posnetke ter predloge za raziskovalno in učno delo ob reki. Geografske raziskave smo nadgradili z aktivnim sodelovanjem z lokalno občino, društvi, osnovno šolo in drugimi deležniki pri razvoju turističnih in interpretativnih gradiv (informativne table, turistični letaki) ter izvedli javne predstavitve in participativne delavnice v lokalnem okolju. Del raziskovalnih aktivnosti je potekal v okviru terenskih vaj študentov geografije, tematika Temenice pa je bila vključena tudi v zaključna študentska dela. Številne rezultate smo predstavili na znanstvenih konferencah doma in v tujini. S predstavljenim pristopom smo naredili pomembne korake k razvoju participativnega upravljanja s porečjem na pilotnem območju Zgornje Temenice. Učinki izvedenih aktivnosti so bili analizirani pred in po njihovi izvedbi s pomočjo matrike interesa in moči deležnikov ter konec leta 2024 objavljeni v izvirnem znanstvenem članku. Naše delovanje in raziskovanje kažeta, kako lahko humanistične vede, kamor sodi geografija, pomembno prispevajo k reševanju družbenih izzivov, kot so trajnostno upravljanje z vod-

nimi viri, vključevanje različnih deležnikov ter opolnomočenje lokalnih skupnosti za trajnostni razvoj.

MIKOLIČ, Sara, LAMPIČ, Barbara, POTOČNIK SLAVIČ, Irma, TROBEC, Tajan. Geografska podpora participativnemu upravljanju s porečjem Temenice = Geographical support for participatory river basin management: the case of Temenica River. *Dela*. [Tiskana izd.]. 2024, [št.] 62, str. 5-64, graf. prikazi. ISSN 0354-0596. <https://journals.uni-lj.si/Dela/article/view/20638/17889>, <https://journals.uni-lj.si/Dela/article/view/20638/17890>, DOI: 10.4312/dela.62.5-64. [COBISS.SI-ID 226770435].

Druge objave: Spletna aplikacija Temenica – majhna reka velikih skrivnosti <https://storymaps.arcgis.com/stories/a1a3cb896f5140f7a2cc2143cd9587fb>

Objava izvirnega znanstvenega članka »Education for sustainable mobility in Slovenia: using gamification to influence the travel habits of children« (Izobraževanje za trajnostno mobilnost v Sloveniji: vloga igrifikacije pri oblikovanju potovalnih navad otrok)

Oddelek za geografijo

Programska skupina *Trajnostni regionalni razvoj Slovenije* (P6-0229), vodja Barbara Lampič

Projekt Trajnostna mobilnost v vrtcih in osnovnih šolah

Eno pomembnih raziskovalnih področij Katedre za didaktiko geografije je trajnostni razvoj in njegova povezanost z izobraževanjem. To razvijamo tako v okviru raziskovalnega programa kot v okviru aplikativnih projektov, kjer proučujemo potovalne navade mladih ter z različnimi aktivnostmi in pristopi spodbujamo trajnostno mobilnost. Izsledki naših raziskovanj so relevantni in jih objavljamo tudi v tujih revijah. Projekt Trajnostna mobilnost v vrtcih in osnovnih šolah je bil usmerjen v spreminjanje avtocentričnih potovalnih navad otrok. Vanj je bilo vključenih 63.698 učencev iz 314 slovenskih osnovnih šol. Med učenci smo izvedli raziskavo, s katero smo najprej analizirali njihove obstoječe potovalne navade, nato spremljali spremembe zaradi usmerjenega izobraževanja ter preverjali, ali se te ohranijo tudi po zaključku projektnih aktivnosti. Rezultati so pokazali, da 57,6 % učencev v šolo nikoli ali zelo redko prihaja peš. Najpogosteje so v šolo prihajali z avtomobilom s starši (31,8 %), peš (31,2 %) ali s šolskim prevozom (17,6 %). V času izvajanja projektnih aktivnosti so se potovalne navade opazno izboljšale: 45 % več učencev je v šolo prihajalo peš, 70 % več jih je kolesarilo, skoraj za polovico pa se je zmanjšal delež prihodov z avtomobilom. Pomembno vlogo je imela didaktična aktivnost »Gremo peš s kokoško Rozi«, ki je učence motivirala z dnevniki, plakati in zbiranjem kartic. Po zaključku projekta je 7 % učencev svoje potovalne navade v celoti, 13 % pa delno trajno spremenilo. Rezultati te raziskave so pokazali, kako s pomočjo igrifikacije znotraj formalnega izobraževalnega sistema vplivamo na spremembo potovalnih navad učencev. Največja sprememba potovalnih navad se je zgodila med izvajanjem dejavnosti, ko so učitelji učence spodbujali, da v šolo vsak dan prihajajo na trajnosten način. Igrifikacija je učinkovita predvsem za najmlajše učence, medtem ko so za nekoliko starejše učence osnovne šole primernejše prilagojene oblike dejavnosti (npr. z aplikacijami za mobilne telefone). Projektne aktivnosti so bile med učenci in učitelji zelo dobro sprejete. Tako se je potrdilo, da lahko usmerjena vzgoja in izobraževanje pomembno vplivata na spremembo potovalnih navad. To je bilo

tudi pomembno izhodišče za aktualno prenovo učnih načrtov, saj vključevanje trajnostnih vsebin omogoča dolgoročne spremembe znanja in ravnanj. Zato na Oddelku za geografijo UL FF aktivno sodelujemo pri raziskovanju vključevanja trajnostnega razvoja v vzgojno-izobraževalni sistem.

ROGELJ, Boštjan, RESNIK PLANINC, Tatjana, REPE, Blaž, ILC KLUN, Mojca. Education for sustainable mobility in Slovenia : using gamification to influence the travel habits of children. *European journal of geography*. 2024, vol. 15, iss. 2, str. 81-93, ilustr., zvd. ISSN 2410-7433. <https://eurogeojournal.eu/index.php/egj/article/view/601>, DOI: 10.48088/ejg.b.rog.15.2.081.093. [COBISS.SI-ID 196824835].

Skupina izvirnih znanstvenih objav o sodobnih geomorfoloških pristopih k raziskovanju vrtač v Sloveniji

Oddelek za geografijo

Programska skupina *Trajnostni regionalni razvoj Slovenije* (P6-0229), vodja Barbara Lampič

Za kraško površje je značilno, da gre navadno za kamnita območja, razčlenjena s številnimi kotanjami različnih dimenzij in oblik. Najpogostejše med njimi so vrtače – do približno 100 m široke in okoli 10 m globoke kotanje. Poznamo številne interpretacije njihovega nastanka in funkcije, vendar brez doslednih zaključkov. Prav ta nerešena vprašanja so bila povod za večletno raziskovanje vrtač v okviru doktorske disertacije. Raziskavo smo zasnovali na sodobnih geomorfoloških, geoinformacijskih, geokemičnih in geofizikalnih metodah. Sprva smo na podlagi digitalnega modela višin izdelali nov GIS algoritem za samodejno daljinsko zaznavanje vrtač. 179.288 samostojnim vrtačam smo izračunali morfometrične značilnosti, ki so služile za morfografsko tipizacijo. Skledaste vrtače imajo položna pobočja s širokimi uravnanimi dne in so značilne za korzijske uravnave s pokritim krasom. Vodnjakaste vrtače imajo strma kamnita pobočja in ozka dna ter so tipične za kopasti kras. Lijakaste vrtače z blagimi pobočji in ozkimi dne so najpogostejši tip v Sloveniji. Podolgovate vrtače so vezane na razpad jamskih rogov ali pokrita pobočja kopastega krasa. Tipizaciji je sledila geomorfološka analiza vseh opredeljenih tipov. "Izbrali smo območja, kjer posamezen tip prevladuje, in jih podrobno terensko kartirali" Glede na rezultate smo na vsakem območju izbrali tri tipične vrtače za nadaljnje proučevanje. Podrobnejše analize so pokazale, da oblika vrtač ne nakazuje njihovega nastanka, kar je v nasprotju z dosedanja literaturo. Dokazali smo tudi, da oblika in nastanek nista vezana na litološke značilnosti. Različne oblike vrtač niso rezultat morfogenetskih, ampak morfodinamičnih procesov – morfološke razlike nakazujejo različno dinamiko procesov, zato so določeni tipi vezani na specifična kraška okolja. Glavna skupna lastnost vseh analiziranih vrtač je zapolnjenost s podobnim sedimentom. Ker gre za vrtače iz različnih regij in ker je njihov geomorfološki razvoj potekal ločeno, ugotavljamo, da gre za vetrni sediment. Ugotovitve o sedimentnih zapolnitvah vrtač dokazujejo, da je razumevanje sedimentov na kraškem površju in podzemlju nepopolno in pod vprašaj postavlja številne dosedanje študije. Študije puhličnih sedimentov v tujini uporabljajo za analize paleoklimatskih razmer v času odlaganja. Vrtače so tako pomembni arhivi podatkov za nadaljnje paleookoljske študije, ki so hkrati pomembne za razumevanje današnjih klimatskih sprememb.

STEFANOVSKI, Sašo, FERK, Mateja, VERBOVŠEK, Timotej, STEPIŠNIK, Uroš. Morphometric classification and spatial distribution of dolines in southern Slovenia. *Acta geographica Slovenica*. [Tiskana izd.]. 2025, 65, [št.] 2, str. 7-27, zvd. ISSN 1581-6613. <https://ojs.zrc-sazu.si/ags/article/view/13940>, DOI: doi.org/10.3986/AGS.13940. [COBISS.SI-ID 253670403].

STEFANOVSKI, Sašo, COF, Klemen, FERK, Mateja, VERBOVŠEK, Timotej, STEPIŠNIK, Uroš. Podzemna zgradba različnih tipov vrtač v Sloveniji : rezultati električne upornosti tomografije = Subsurface structure of different doline types in Slovenia : results from electrical resistivity tomography. *Dela*. [Tiskana izd.]. 2025, [št.] 64, str. 5-56, graf. prikazi, zvd. ISSN 0354-0596. <https://journals.uni-lj.si/Dela/article/view/24154>, DOI: [10.4312/dela.64.5-56](https://doi.org/10.4312/dela.64.5-56). [COBISS.SI-ID 269286147].

STEFANOVSKI, Sašo, STEPIŠNIK, Uroš, FERK, Mateja, VERBOVŠEK, Timotej. A GIS-based analysis of lithological controls on doline morphometry. *Geomorphology*. December 2025, vol. 491, article no. 110049, 11 str., ilustr. ISSN 1872-695X. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169555X25004593>, DOI: doi.org/10.1016/j.geomorph.2025.110049. [COBISS.SI-ID 253697795].

STEFANOVSKI, Sašo, KOKALJ, Žiga, STEPIŠNIK, Uroš. Sky-view factor enhanced doline delineation: A comparative methodological review based on case studies in Slovenia. *Geomorphology*. August 2024, vol. 465, article no. 109389, 16 str., ilustr. ISSN 1872-695X. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169555X24003398>?via%3Dihub, DOI: doi.org/10.1016/j.geomorph.2024.109389. [COBISS.SI-ID 208330755].

7.02 – Interdisciplinarne raziskave

Objava izvirnega znanstvenega članka »Nondestructive Automated DNA Extraction Method from the Tooth Root Surface« (Nedestruktivna avtomatizirana metoda ekstrakcije DNK s površine korenine zoba)

Oddelek za arheologijo

Programska skupina *Arheologija* (P6-0247), vodja Matija Črešnar

Identifikacija človeških skeletnih posmrtnih ostankov je eden najzahtevnejših izzivov forenzične genetike. Pri tem tradicionalne metode izolacije DNK pogosto zahtevajo vrtanje ali drobljenje vzorcev (kosti ali zob), kar jih močno poškoduje ali povsem uniči. Namen te študije je bil razviti in ovrednotiti minimalno destruktivno metodo izolacije DNK iz cementa zobne korenine, ki ohrani celovitost zoba, hkrati pa zagotovi dovolj kakovostne jedrne DNK za uspešno tipizacijo. Analiza je bila izvedena na 62 zobeh z dveh arheoloških grobišč iz 13.–19. stoletja. Metoda je združila demineralizacijo cementa z etilendiamintetraocetno kislino (EDTA) in avtomatizirano prečiščevanje DNK s komercialnimi forenzičnimi kompleti. Rezultati so pokazali izjemno učinkovitost: visoko informativne genetske profile je bilo mogoče pridobiti iz 74 % vzorcev, v skoraj polovici primerov pa so bili pridobljeni polni STR (kratke tandemске ponovitve) profili. Zaradi minimalnega rokovanja z vzorci je pri tem postopku tudi možnost kontaminacije veliko manjša, kar dodatno povečuje njegov pomen pri forenzičnih in arheogenetskih raziskavah. Na članek je bil podan in v reviji *Forensic Science International* objavljen komentar (<https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2025.112704>), ki dodatno potrjuje izjemen pomen študije v mednarodnem prostoru. Izpostavljeno je bilo, da metoda pomeni pomemben preboj, saj učinkovito združuje etična načela ravnanja s človeškimi posmrtnimi ostanki, visoko analitsko uspešnost ter tehnično dovršenost, ki omogoča avtomatizacijo laboratorijskih postopkov. Posebej je poudarjeno, da članek odpira nova raziskovalna področja – od forenzične identifikacije do arheogenetskih študij –, hkrati pa opozarja na izzive, povezane z variabilnostjo ohranjenosti DNK in dostopnostjo opreme v različnih laboratorijih. Članek tako ne prispeva zgolj k izboljšanju laboratorijskih protokolov, ampak tudi k širši razpravi o trajnostnih, etično odgovornih in znanstveno robustnih pristopih k preučevanju človeških posmrtnih ostankov. Zaradi inovativne metodologije, velike uspešnosti in mednarodne pozornosti pomeni pomemben mejnik na presečišču forenzične genetike, bioarheologije in varovanja kulturne dediščine.

ZUPANIČ-PAJNIČ, Irena (avtor, korespondenčni avtor), LESKOVAR, Tamara. Nondestructive automated DNA extraction method from the tooth root surface. *Forensic science international*. 2025, vol. 377, iss. [article no.] 112620, str. 1-11, ilustr. ISSN 1872-6283. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0379073825002580?via%3Dihub>, DOI: 10.1016/j.forsciint.2025.112620. [COBISS.SI-ID 248474371].

Izoblikovanje spletne in mobilne zdravstvene večjezične aplikacije ZVEJA, www.zveja.si

Oddelek za prevajalstvo

Programska skupina *Teoretično, opisno in uporabno prevodoslovje* (P6-0446), vodja Nike Kocijančič Pokorn

Spletna in mobilna zdravstvena večjezična aplikacija ZVEJA je prosto dostopno orodje, namenjeno zdravstvenim delavcem v Sloveniji pri obravnavi neslovensko govorečih bolnikov. Aplikacija omogoča vzpostavitev osnovne komunikacije med slovenskimi zdravstvenimi delavci in neslovenskimi uporabniki zdravstvenih storitev, ki razumejo angleško, francosko, nemško, italijansko, albansko, arabsko, perzijsko, kitajsko, rusko in ukrajinsko. Slovensko besedilo so pregledali slovenski zdravstveni delavci, prevode pa so izdelali prevajalci, ki so obenem rojeni govorci ciljnih jezikov, kar pomeni, da se lahko zdravstveni delavci zaneajo na točnost prevodov, ki ni zagotovljena, če se uporabljajo prevodi, ki jih generira umetna inteligenca. Za izgovarjavo posameznih stavkov smo uporabili umetno inteligenco ali posnetke človeških glasov, aplikacijo pa je mogoče uporabiti tudi brez spletne povezave, če si uporabnik izbrani jezik naloži na svojo napravo. Aplikacija omogoča prevod v izbrani jezik vnaprej oblikovanih zaprtih vprašanj, na katera uporabnik zdravstvenih storitev odgovarja z »da« ali »ne«, pokaže s prsti ali zapiše datum na list papirja. Tako smo omogočili, da napravo (telefon ali računalnik) uporablja le zdravstveni delavec, ki s pritiskom na slovenski stavek predvaja zvočni zapis prevoda v izbrani ciljni jezik, kar pomeni, da ni potrebe po prenašanju naprave iz rok zdravstvenega delavca v roke uporabnikov zdravstvenih storitev. Tako smo omogočili hitrejše sporazumevanje, kar je še posebej pomembno pri urgentnih obravnavah (ob nesrečah na cesti ali v gorah), in obenem zmanjšali možnost prenosa morebitne okužbe.

KOCIJANČIČ-POKORN, Nike, MILAVEC KAPUN, Marija. *Zdravstvena večjezična aplikacija ZVEJA*. Ljubljana: Založba Univerze: Znanstvena založba Filozofske fakultete: Slovensko translatološko društvo STRIDON, 2025. 1 spletni vir, ilustr., zvok. ISBN 978-961-297-600-2. <https://www.zveja.si/>. [COBISS.SI-ID 238133251].